ΑΙΓΥΠΤΙΟΛΟΓΙΑ

Η ΕΡΓΑΣΙΑ ΕΓΙΝΕ ΑΠΟ

ΔΗΜΗΤΡΗ ΧΑΤΖΗΚΩΝ/ΝΟΥ

ΓΙΑΝΝΗ ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟ

ΘΑΝΑΣΗ ΘΑΛΑΣΣΙΝΟ

ΑΝΤΩΝΗ ΚΟΥΡΤΑΛΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ

ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑ

ΟΙ ΘΕΟΙ

- Άθωρ
- Άμμων Ρα
- Άννουβης
- Θωθ
- Ίσιδα
- Μαατ
- Όσιρις

- Σηθ
- Ώρος
- Ο μύθος της βασιλείας

ΠΥΡΑΜΙΔΕΣ

- Συμβολισμός των πυραμίδων

ΤΑΡΙΧΕΥΣΗ ΤΩΝ ΝΕΚΡΩΝ

- Τεχνική της μουμιοποίησης
- Διακόσμηση των νεκρών μουμιοποιημένων σωμάτων
- Συμβολισμοί μουμιοποίησης
- Παραδείγματα μουμιοποίησης και τι μας διδάσκουν
- Συμπληρωματικά ιστορικά στοιχεία για την ύστερη πορεία της μουμιοποίησης

ΙΑΤΡΙΚΗ ΚΑΙ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ

Η ιατρική στην αρχαία Αίγυπτο

- Θεραπείες και φάρμακα
- Οι ανατομικές γνώσεις των Αιγυπτίων
- Τα θεραπευτικά αποτελέσματα

Μαθηματικά

ΙΕΡΟΓΛΥΦΙΚΑ

Η ΤΕΧΝΗ ΤΟΥ ΚΑΛΛΩΠΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΑΙΓΥΠΤΟ

- Αρώματα
- Μαλλιά και περούκες
- Ενδυμασία
- Κοσμήματα

- Μακιγιάζ

ΔΙΑΤΡΟΦΗ

- Λαχανικά και φρούτα
- Κρέατα

ΜΟΥΣΙΚΗ

ΕΜΠΟΡΙΟ

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ποιος θα μπορούσε να υποστηρίξει ότι ένα ταξίδι στο χρόνο είναι λιγότερο συναρπαστικό από ένα ταξίδι στο Διάστημα; Η προσπέλαση της ιστορίας και η παράλληλη διερεύνηση του παρελθόντος συνιστούν μια θαυμαστή περιπέτεια που ανέκαθεν ενθουσίαζε τον άνθρωπο και που δε θα πάψει ποτέ να τον συναρπάζει. Η αρχαιολογία είναι η επιστήμη που μας καθοδηγεί σ᾽αυτή τη διαδρομή, παρέχοντάς μας όλα τα εργαλεία για να ερευνήσουμε, να παρατηρήσουμε και να κατανοήσουμε τις μαρτυρίες απώτατων εποχών.

Με την έρευνα μας θα προσπαθήσουμε να έρθουμε σε άμεση επαφή μ᾽αυτές τις μακρινές εποχές και με τους λαούς που έζησαν τότε. Πιο συγκεκριμένα θα ταξιδέψουμε στο χώρο της ανατολικής μεσογείου και συγκεκριμένα στην αρχαία Αίγυπτο, καθώς η μελέτη της ιστορίας των ανατολικών λαών είναι αναγκαία για την κατανόηση της ελληνικής και για το λόγο ότι οι Έλληνες σε μια ορισμένη εποχή ήρθαν σε στενή επαφή με την ανατολή.

Η επιστημονική έρευνα της ιστορίας της Αιγύπτου έγινε δυνατή αφ᾽ότου ο Francois Champollion αποκρυπτογράφησε το 1822 τα ιερογλυφικά, χάρη στα οποία τα γραπτά μνημεία της χώρας του Νείλου «μίλησαν». Έτσι έγινε γνωστή η γλώσσα των αρχαίων Αιγυπτίων – ενός λαού που ανήκε στους Χαμίτες της Β. Αφρικής – και διαπιστώθηκε ότι παρουσιάζει στενή συγγένεια με τις σημιτικές γλώσσες.

Το σπουδαιότερο για τη ζωή του αιγυπτιακού λαού φυσικό γεγονός, δηλ. οι ετήσιες πλημμύρες του Νείλου, που χωρίς ενιαία ρύθμιση μπορούν να φέρουν αντί της ευφορίας την καταστροφή, είχε ως συνέπεια να δημιουργηθούν εκεί οργανώσεις νωρίτερα από κάθε άλλο μέρος της γης. Από τα πολλά κρατίδια των παλαιοτέρων εποχών προέκυψαν τα κράτη της Άνω και Κάτω Αιγύπτου. Αργότερα ενώθηκαν και αυτά από τον βασιλιά Μενές (περ.2850 π.Χ.) σε ένα ενιαίο κράτος, που εκτεινόταν από τη Μεσόγειο θάλασσα ως τον πρώτο Καταρράκτη, κοντά στην Ελεφαντίνη. Έκτοτε αρχίζει η ιστορία της αρχαίας Αιγύπτου, η οποία διακρίνεται σε τρεις μεγάλες περιόδους, ενώ τριανταμία δυναστείες κυριάρχησαν μέχρι την κατάληψη της χώρας από τον Μ. Αλέξανδρο. Κατά την εποχή της λεγόμενης**Αρχαίας αυτοκρατορίας** (περ. από το 2650 έως το 2190 π. Χ.) το κράτος αυτό βρισκόταν στην ακμή του. Ήταν αυστηρά συγκεντρωτικό, με πολλούς υπαλλήλους, στην κορυφή του δε βρισκόταν ένας απολυταρχικός βασιλεύς, στον οποίο αποδίδονταν θεϊκές τιμές, επειδή υπήρχε η αντίληψη ότι ήταν ενσάρκωση του θεού. Αλλά όταν κατά το τέλος της αρχαίας αυτοκρατορίας οι ανώτατοι υπάλληλοι των επαρχιών με τα κτήματα που τους είχε απονείμει ο βασιλιάς έγιναν ισχυροί γαιοκτήμονες και εξελίχθηκαν σε τοπικούς φεουδαρχικούς ηγεμόνες το κράτος διασπάστηκε. Η πτώση συνεχίστηκε ως το 2050 π.Χ. Τότε σχηματίστηκε ένα ενιαίο κράτος από την 11^{η} δυναστεία με κέντρο την πόλη Θήβα στην Άνω Αίγυπτο, που έφτασε στην μεγαλύτερή του ακμή κατά την εποχή της 12^{ης} δυναστείας. Το κράτος αυτό ονομάζεται **Μέση αυτοκρατορία** (περ. από το 2190 έως το 1540 π.Χ.)

Οι περισσότεροι ηγεμόνες ήταν προικισμένοι με διοικητικές ικανότητες και είχαν ανοικτούς πνευματικούς ορίζοντες. Ενέπνευσαν στους υπηκόους τους την κατασκευή αρχιτεκτονικών και εγγειοβελτιωτικών έργων. Ακολούθησε ωστόσο, μια μεταβατική περίοδος περίπου δύο αιώνων, στη διάρκεια της οποίας η Αίγυπτος στο μεγαλύτερο μέρος της κατακτήθηκε από έναν ασιατικό, νομαδικό λαό, τους Υξώς. Η διακυβέρνησή τους δεν στράφηκε εναντίον του αιγυπτιακού τρόπου ζωής. Οι ηγεμόνες του **νέου Βασιλείου** (1540-1075) κατόρθωσαν να εκδιώξουν τους Υξώς και ίδρυσαν ισχυρές δυναστείες με σημαντικούς φαραώ. Την περίοδο αυτή ο Φαραώ Ακενατών θέλησε να προχωρήσει σε θρησκευτικές μεταρρυθμίσεις επιβάλλοντας το μονοθεϊσμό, τη λατρεία του θεού Ήλιου. Επρόκειτο όμως για προσπάθεια που δεν έφερε αποτέλεσμα. Τη λαμπρή περίοδο του Νέου Βασιλείου, οι Αιγύπτιοι δημιούργησαν εμπορικές σχέσεις με πόλεις της Φοινίκης, με την Κρήτη και τα νησιά του Αιγαίου. Τον 11^{ο} αιώνα π.Χ. το νέο βασίλειο βρίσκεται σε παρακμή που οφείλεται αφ᾽ ενός στην προσπάθεια ισχυρών ιερέων να επιβληθούν στην εξουσία και αφ᾽ ετέρου στην αναταραχή που προκάλεσαν με τις επιδρομές τους στην ανατολική Μεσόγειο οι λεγόμενοι λαοί της θάλασσας.[1,2]

Καθώς ο πολιτισμός λοιπόν μετρούσε αδιατάρακτα τους αιώνες που περνούσαν, ο αιγυπτιακός πολιτισμός δημιούργησε ένα σύστημα γραφής που χαρακτηριζόταν από σύμβολα φυσικά και χαριτωμένα, μια στρατιά θεών που ενέπνεαν το φόβο και μια θεοκρατική διακυβέρνηση, καθώς και μια πλειάδα καλλιτεχνών, αρχιτεκτόνων και μηχανικών, που δημιούργησαν εντυπωσιακά μνημεία.[3]

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ

Ένα από τα παλαιότερα πολιτιστικά επιτεύγματα των Αιγυπτίων είναι το ημερολόγιό τους . Αρχικά οι Αιγύπτιοι υπολόγιζαν το έτος από την πρώτη άνοδο της στάθμης των υδάτων του Νείλου (η οποία διαπιστωνόταν με τα λεγόμενα «νειλόμετρα» που διατηρούνται ακόμη) ως την αμέσως επόμενη. Έτσι προέκυπτε ένα χρονικό διάστημα που είχε κατά μέσο όρο 365 ημέρες. Επίσης παρατήρησαν ότι το λαμπρότερο αστέρι, ο Σείριος, ανέτελλε λίγο πριν τον ήλιο μονάχα μια φορά το χρόνο (19 Ιουλίου με το σύγχρονο ημερολόγιο) και ότι το γεγονός αυτό γινόταν λίγες μέρες πριν από την άφιξη της ετήσιας πλημμύρας του Νείλου. Το αιγυπτιακό αυτό έτος των 365 ημερών καθιερώθηκε αργότερα από τον Ιούλιο Καίσαρα και αποτέλεσε τη βάση του «Ιουλιανού ημερολογίου». Το Ιουλιανό ημερολόγιο με την τροποποίηση που εισήγαγε το έτος 1582 ο Πάπας Γρηγόριος 13ος χρησιμοποιούμε (με την ονομασία Γρηγοριανό) ακόμη και σήμερα.[1,3]

ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑ

Ο ήλιος και τα αστέρια (και φυσικά ο Νείλος) είχαν θρησκευτική σημασία για τους Αιγυπτίους και στάθηκαν η αφορμή για την ανάπτυξη της αστρονομίας από τους ιερείς. Πολλοί από τους θεούς τους μάλιστα ταυτίστηκαν με κάποιους αστερισμούς. Για παράδειγμα ο αστερισμός του Ωρίωνα εκπροσωπούνταν από το θεό Όσιρι, ο οποίος ήταν θεός του θανάτου, της αναγέννησης και της μετά θάνατον ζωής. Ο γαλαξίας μας εκπροσωπούνταν από τη θεά Νουτ τη θεά της γέννας και του ουρανού. Ο ήλιος από το θεό Ρα. Ο ορίζοντας ήταν επίσης πολύ σημαντικός για τους αρχαίους αιγυπτίους δεδομένου ότι εμφάνιζε και εξαφάνιζε τον ήλιο. Ο ήλιος εκπροσωπήθηκε από διάφορους θεούς ανάλογα με τη θέση του. Ένας ήλιος που ανατέλλει το πρωί ήταν ο Ώρος, το θείο παιδί του Όσιρι και της Ίσιδας. Ο ήλιος το μεσημέρι ήταν ο Ρα, λόγω της απίστευτης δύναμής του. Ο ήλιος το απόγευμα γινόταν ο Ατούμ ο θεός δημιουργός. Η μελέτη του ουρανού και των αστεριών επηρέασε και την αιγυπτιακή αρχιτεκτονική καθώς πολλά κτίρια χτίστηκαν με έναν αστρονομικό προσανατολισμό. Οι ναοί και οι πυραμίδες κατασκευάστηκαν σε σχέση με τα άστρα, τα ζώδια και τους αστερισμούς. Για παράδειγμα, ορισμένοι ναοί είχαν κατασκευαστεί ευθυγραμμιζόμενοι με ένα αστέρι. Άλλοι ήταν προσανατολισμένοι προς τα ηλιοστάσια και τις ισημερίες. Ήδη από το 4000 π.Χ. ναοί χτίστηκαν έτσι ώστε το φώς του ήλιου να εισέλθει σε ένα δωμάτιο σε μία συγκεκριμένη στιγμή του έτους. Σε ένα άλλο κτίριο επίσης με μία σειρά διαδοχικών πορτών προσπαθούσαν να συγκεντρώσουν τις ακτίνες του ήλιου επάνω σε μια εικόνα ενός θεού στον τοίχο.[4] Οι πυραμίδες ήταν προσανατολισμένες προς το πολικό αστέρι. [5] Ο ναός του Άμμωνα –Ρα στο Καρνάκ ήταν ευθυγραμμισμένος με την ανατολή του ήλιου στη χειμερινή ισημερία.[6] Επίσης οι τρεις πυραμίδες αντιπροσωπεύουν τα τρία αστέρια στη ζώνη του Ωρίωνα, ενώ η Σφίγγα αντιστοιχεί στον αστερισμό του Λέοντα. Οι πυραμίδες λοιπόν, τα κτίρια οι ναοί και οι τάφοι ευθυγραμμίζονται με τα αστέρια και τα σημεία του ορίζοντα της γης και με αυτόν τον τρόπο οι αρχαίοι άνθρωποι τιμούσαν τους θεούς τους, φέρνοντας θεία ενέργεια στη γη, που απέτρεπε τον κόσμο να περιέλθει σε μία κατάσταση χάους.

ΟΙ ΘΕΟΙ

Οι Αιγύπτιοι, όπως είπε ο Ηρόδοτος, ήταν οι πιο θεοσεβούμενοι από όλους τους ανθρώπους. Πίστευαν ότι όλα στον κόσμο ανήκουν στους θεούς, που είναι η πηγή κάθε ευδαιμονίας, που γνωρίζουν τις επιθυμίες μας, που μπορούν κάθε στιγμή να

επεμβαίνουν στις ανθρώπινες υποθέσεις.[7] Το Αιγυπτιακό πάνθεο, με τους πολυάριθμους θεούς του που είχαν τη μορφή ζώων, φαινόταν ακατανόητο στους άλλους λαούς. «Ποια είναι αυτά τα τέρατα που λατρεύει η παρανοϊκή Αίγυπτος;» αναρωτιόταν ο Ρωμαίος σατιρικός Γιουβενάλης. «Μερικοί λατρεύουν τον κροκόδειλο. Άλλοι λατρεύουν την ίβιδα που τρέφεται με φίδια. Αλλού πάλι φιγουράρει η χρυσή μούρη του πιθήκου».

Ωστόσο δεν ήταν καθόλου παρανοϊκά. Για τους Αιγύπτιους, η δύναμη των θεών ήταν σαφώς ορατή στο φυσικό κόσμο – στο ίδιο το Νείλο και σε όλα τα πλάσματά του: τα ζώα που έβοσκαν στην κοιλάδα του, τα πλάσματα που κολυμπούσαν στα νερά του ή ζούσαν στις όχθες του, τα πουλιά που πετούσαν από τα ρηχά νερά φτάνοντας ψηλά ως τον ουρανό. Και φαινόταν πολύ σωστό τα αθάνατα όντα να ενσαρκώνονται σ᾽αυτά τα αιώνια θαύματα- ο Ώρος να εμφανίζεται σαν γεράκι, ο Θώτ σαν ίβιδα, η Άθωρ σαν αγελάδα, ο Σεμπέκ σαν κροκόδειλος. Αυτό που λάτρευαν οι Αιγύπτιοι δεν ήταν το ίδιο το ζώο αλλά το θείο πνεύμα που ενσαρκωνόταν σ᾽αυτό. Έτσι η θεά Ταούρτ, που πιστευόταν ότι προστάτευε τις μητέρες από τις δυνάμεις του κακού στη διάρκεια του τοκετού, παριστανόταν ως κτήνος με τη κεφαλή ιπποπόταμου, τη ράχη και την ουρά κροκόδειλου, τα νύχια ελέφαντα και τα στήθη γυναίκας. Καθώς εξελισσόταν ο αιγυπτιακός πολιτισμός, οι διάφορες θεότητες έπαιρναν όλο και περισσότερο ανθρώπινες μορφές: ο Ώρος , π.χ., παριστανόταν αργότερα ως ιερακοκέφαλος αλλά με σώμα ανδρός.

Οι Αιγύπτιοι έβλεπαν επίσης θεούς στον ουρανό. Ο ήλιος ήταν ο θεός Ρα μέσα σ᾽ένα πλοίο που τον μετέφερε στο δυτικό ορίζοντα. Εκεί θα έμπαινε σε ένα νυχτερινό σκάφος και θα ταξίδευε στον κάτω κόσμο μέχρι που να φτάσει πάλι στην αυγή. Ακόμα και η Αιγυπτιακή Κοσμογονία

βασιζόταν σε ένα γεγονός χειροπιαστό. Στη διάρκεια των μεγάλων πλημμυρών, ο Νείλος σκέπαζε του λόφους που ήταν γνωστοί ως καβούκια χελώνας, υποχρεώνοντας όσους ζούσαν πάνω τους να καταφύγουν στις παρυφές της ερήμου. Αυτά τα εξογκώματα ήταν φυσικά τα πρώτα που εμφανίζονταν όταν αποσύρονταν τα νερά και, σύμφωνα με τις πεποιθήσεις των Αιγυπτίων, αντιπροσώπευαν την ανάσταση της γης. Έτσι, κατά την Κοσμογονία, η πρωταρχική γη του σύμπαντος αναδύθηκε από τα νερά του Χάους.

Από όλες τις θρησκείες που άνθισαν στους πρώτους πολιτισμούς, η θρησκεία των Αιγυπτίων ήταν ίσως η πιο φιλάνθρωπη, η πιο ελαστική και η πιο γενναιόδωρη. Μολονότι δεν είχε κάποιο ιερό κείμενο ή ένα σώμα εντολών, πρόσφερε ωστόσο μια ενοποιητική αρχή γνωστή ως «μαάτ», που την προσωποποιούσε η θεά Μαάτ. Η έννοια αυτή έχει μεταφραστεί ως δικαιοσύνη, αλήθεια, τάξη και ευθύτητα. Αλλά το μαάτ εξέφραζε περισσότερα, καθώς αντιπροσώπευε την κοσμική τάξη που εμφανίστηκε μετά την Κοσμογονία. Έτσι σύμφωνα με τα πρώτα κείμενα, ο δημιουργός βγήκε από το πρωταρχικό καβούκι χελώνας αφού «αντικατέστησε το Χάος με το μαάτ». Ως θεός επί της γης, ο φαραώ ήταν υπεύθυνος για την εφαρμογή του μαάτ σύμφωνα με τη θεϊκή κρίση.

Στο αιγυπτιακό πάνθεο υπήρχε πάντοτε θέση για κάποιο νέο θεό και σε ορισμένες εποχές περιλάμβανε μέχρι 2000. Μερικοί θεοί, όπως ο Όσιρις και ο Ώρος, ήταν πανεθνικοί θεοί. Ωστόσο επικρατούσε η προδυναστική πρακτική σύμφωνα με την οποία κάθε επαρχία και χωριό λάτρευε το δικό της θεό, ενώ η επιρροή αυτών των θεοτήτων δυνάμωνε ή εξασθενούσε σύμφωνα με το συσχετισμό των πολιτικών δυνάμεων.[3]Ας δούμε όμως μερικούς από τους πιο γνωστούς θεούς των αρχαίων Αιγυπτίων:

Αθώρ
Θεά του έρωτα, της χαράς και της μουσικής

Το διάδημα στο κεφάλι της , το οποίο αποτελείται από δυο κέρατα ταύρου που περικλείουν τον ηλιακό δίσκο , ανάγεται στους προϊστορικούς χρόνους , οπότε οι Αιγύπτιοι τη λάτρευαν ως μητέρα του Ήλιου.

Όταν έγινε σύζυγος του Ώρου ,άφηνε μια φορά το χρόνο το ναό της στη Δένδερα για να συναντήσει τον άντρα της στο Έντφου. Οι Αιγύπτιοι γιόρταζαν αυτό το σμίξιμο με μια μεγάλη γιορτή που διαρκούσε δεκαπέντε μέρες.

(Βιβλιογραφία : Παγκόσμια Μυθολογία , Μοντέρνοι Καιροί)

Άμμων-Ρα

Ο Υπέρτατος Θεός

Μόλις ήρθε στον κόσμο ο Ρα γέννησε τον αέρα και την υγρασία ,που ,με την σειρά τους , γέννησαν τον Γκεμπ ,τον θεό της γης ,και τη Νουτ ,τη θεά του ουρανού .Ο Γκεμπ και η Νουτ απέκτησαν δυο γιους ,τον Οσιρη και τον Σηθ ,και 2 κόρες ,την Ισιδα και τη Νεμφη .Έτσι γεννήθηκαν και οι πρώτοι θεοί της Αιγύπτου .Ο Όσιρης παντρεύτηκε την Ίσιδα και ο Σηθ τη Νέμφη. Τέλος ,από τα δάκρυα του Ρα γεννήθηκαν οι άνθρωποι.

Ο Ρα έκανε καθημερινά το ίδιο ταξίδι: διέσχιζε τον ουρανό με τη χρυσή βάρκα του , ξεκινώντας από την Ανατολή και καταλήγοντας στη Δύση .Καθώς οι ώρες περνούσαν η όψη και το όνομα του άλλαζαν: την αυγή ήταν ο Χέπερ, ενώ στις 12 το μεσημέρι γινόταν το γεράκι ο Ώρος .Έπειτα το βράδυ απεικονίζονταν με κεφάλι κριαριού και τον αποκαλούσαν γέροντα Ατούμ.
Κατά την διάρκεια των δώδεκα ωρών που διαρκεί η νύχτα ο Ρα διέσχιζε τις δώδεκα περιοχές του βασιλείου των νεκρών ,του Ντουάτ. Κάθε περιοχή βρισκόταν υπό την προστασία μιας θεάς ,όλες βοηθούσαν να αντιμετωπίσει τους εχθρούς του .Κατά την διάρκεια της διαδρομής του, ο Ρα τιμωρούσε τους εχθρούς του και ενδυνάμωνε τους νεκρούς .Όταν , επιτέλους ,διακρίνονταν οι ακτινοβόλες πύλες της Αυγής ,το επικίνδυνο ταξίδι έφτανε στο τέλος του .Για άλλη μια φορά ο Ρα είχε καταφέρει να νικήσει το θάνατο . Ο Ατουμ ξαναγινόταν Χέπερ .Στη γη η μέρα χαιρετιζόταν σαν λύτρωση.
(Βιβλιογραφία : Παγκόσμια Μυθολογία , Μοντέρνοι Καιροί)
Άνουβης
Ο θεός των νεκρών (πριν τον Όσιρη)

Ο Άνουβης που συνήθως απεικονίζεται με κεφάλι τσακαλιού, ήταν ένας από τους αρχαιότερους Αιγυπτιακούς θεούς.

Επόπτευε τις ταριχεύσεις και οδηγούσε τις ψυχές των νεκρών στον Όσιρη για να τις κρίνει.

Ήταν επίσης ο φύλακας των ταφών. Η επιλογή του ζώου αναμφισβήτητα σχετίζεται με το γεγονός ότι τα τσακάλια και τα άγρια σκυλιά σύχναζαν στις έρημες εκτάσεις όπου θαβόταν οι νεκροί.

(Βιβλιογραφία : Παγκόσμια Μυθολογία , Μοντέρνοι Καιροί)

Θωθ

Προστάτης των γραφέων

Ο Θωθ , με το κεφάλι μπαμπουίνου επικέντρωσε όλη του τη δύναμη στη γνώση. Έτσι τα ιερογλυφικά, που εκείνος επινόησε είχαν μια δυναμική μαγεία: Όταν η σκέψη καταγραφόταν γινόταν πραγματική.

Ο Θωθ υπηρετούσε ως γραμματέας τους θεούς. Γνώριζε τους αριθμούς και τις κινήσεις των ουράνιων σωμάτων. Ήταν ο κύριος του ημερολογίου.

Διέθετε, επίσης , το χάρισμα να φροντίζει τους ασθενείς.
(Βιβλιογραφία : Παγκόσμια Μυθολογία , Μοντέρνοι Καιροί)

Ίσιδα

Εγγονή του Ρα , αδελφή και σύζυγος του Όσιρη και μητέρα του Ώρου

Λατρεύτηκε στην Αίγυπτο και έπειτα στη Μέση Ανατολή. Φιλάνθρωπη η Ίσιδα έθεσε τη μαγεία και την δύναμη της στην υπηρεσία της ζωής και της ευτυχίας των ανθρώπων. Προστάτευε ιδιαίτερα τα παιδιά.

(Βιβλιογραφία: Παγκόσμια Μυθολογία , Μοντέρνοι Καιροί)

Μαατ

Κόρη του Ρα , θέα της δικαιοσύνης, του νόμου ,της αλήθειας και της θρησκείας

Οι φαραώ συνήθως εικονίζονται με ένα αγαλματίδιο της Μαατ στο χέρι, υποδεικνύοντας με τον τρόπο αυτό ότι δεσμεύονταν να σέβονται τους νόμους.

Η Μαατ ρύθμιζε την πορεία των αστεριών και τη διαδοχή των εποχών.
(Βιβλιογραφία : Παγκόσμια Μυθολογία , Μοντέρνοι Καιροί)

Όσιρης

Βασίλευε στην Αίγυπτο και ύστερα στον κάτω κόσμο

Την εποχή που οι θεοί ήταν βασιλείς , ο Όσιρης βασίλευε στην Αίγυπτο. Δίδαξε τους ανθρώπους την καλλιέργεια της Γης και τη λατρεία των Θεών. Ήταν έτοιμος να γίνει ο Υπέρτατος θεός όταν δολοφονήθηκε από τον αδελφό του, Σηθ.

Όταν η σύζυγος του, η Ίσιδα τον επανέφερε στη ζωή , έγινε ο άρχοντας των νεκρών.
(Βιβλιογραφία : Παγκόσμια Μυθολογία , Μοντέρνοι Καιροί)
Σηθ

Ο θεός της κτηνώδους δύναμης και της αταξίας.

Εξαπέλυε τη θύελλα**,** τη βροχή , το χαλάζι και τον κεραυνό.

Αγαπούσε την έρημο όπου και βασίλευε. Ήταν εχθρός της Μαάτ της θεάς της δικαιοσύνης

Οι άνθρωποι τον απεχθάνονταν και δεν του απέδιδαν καμία λατρεία.

(Βιβλιογραφία : Παγκόσμια Μυθολογία , Μοντέρνοι Καιροί)
Ώρως
Γιος της Ίσιδας και κληρονόμος του Όσιρη. Θα πάρει εκδίκηση για τη δολοφονία **του** πατέρα του.
Το κεφάλι γερακιού υπενθυμίζει ότι αρχικά ήταν ένας θεός του ουρανού, ο οποίος συνδεόταν με τον πρωινό Ήλιο .

Ήταν θεός του φωτός και του σεβασμού των νόμων. Βασίλευε στην Αίγυπτο.

(Βιβλιογραφία : Παγκόσμια Μυθολογία , Μοντέρνοι Καιροί)

Ο Μύθος της βασιλείας
Ο Γκέμπ , ο θεός της γης και η Νούτ η θεά του Ουρανού ,απέκτησαν τέσσερα παιδιά. Ο Όσιρης ήταν ο πρωτότοκος και βασίλευε την Αίγυπτο. Εξαίρετος βασιλιάς. Δίδαξε στους ανθρώπους πώς να καλλιεργούν τη γη και να λατρεύουν τους θεούς. Ο μικρότερος αδελφός , ο Σηθ τον μισούσε θανάσιμα…

Οι εξουσίες του Όσιρη του επέτρεπαν να ελέγχει τα νερά του Νείλου και να φροντίζει ώστε να βασιλεύει η ευημερία στη χώρα . Όλος ο κόσμος τον αγαπούσε και τον σεβόταν . Ο Σέθ από την άλλη πλευρά, είχε κληρονομήσει τη βασιλεία της ερήμου. Ο Σέθ δολοφόνησε τον αδερφό του και τεμάχισε το σώμα του σε δεκατέσσερα κομμάτια . Έπειτα τα σκόρπισε σε όλη τη χώρα για να μην μπορεί να τα βρει η γυναίκα του . Η Ίσιδα αναζήτησε ακούραστη τα κομμάτια και τελικά τα βρήκε όλα .Με τη βοήθεια του Άνουβη και τη μαγεία του η Ίσιδα ξαναέδωσε ζωή στον Όσιρη για μια στιγμή , όσο χρειαζόταν για να αποκτήσουν διάδοχο

Ο Ρά λυπήθηκε τον Όσιρη και τον έστειλε να βασιλέψει στον κάτω κόσμο . Λίγους μήνες μετά ο Σέθ έμαθε ότι η Ίσιδα περίμενε παιδί , ο νόμιμος διάδοχος του Όσιρη γι’αυτό και αποφάσισε να σκοτώσει τη μητέρα και να εμποδίσει τη γέννηση του παιδιού . Η Ίσιδα κατέφυγε στο Δέλτα του Νείλου και παρέμεινε αόρατη . Γέννησε τον Ώρο ,το μετέπειτα θεό – ήλιο . Ο Ώρος μεγάλωσε μακριά από τον πολιτισμό με τη φροντίδα της μητέρας του και της θεάς Αθώρ.

Όταν ο Ώρος ενηλικιώθηκε αποφάσισε να πάρει το θρόνο που του ανήκει, γι ’αυτό και πήγε στο δικαστήριο όπου προέδρευε ο Ρά . Ο Σέθ νικήθηκε και παραιτήθηκε από το θρόνο της Αιγύπτου .Ο Ώρος πήρε την κληρονομιά του

πατέρα του . Ένωσε το βόρειο και το νότιο τμήμα της χώρας, φόρεσε το διπλό στέμμα , λευκό και κόκκινο που συμβολίζει την ένωση των δύο τμημάτων της Αιγύπτου.

(Βιβλιογραφία : Παγκόσμια Μυθολογία , Μοντέρνοι Καιροί)

ΟΙ ΠΥΡΑΜΙΔΕΣ

Η αντίληψη των Αιγυπτίων για την αθανασία- όπως και για την επίγεια ζωή των νεκρών- συνέδεε με πάρα πολύ φαντασία το υλικό και το πνευματικό, το πραγματικό και το συμβολικό. Ήταν φυσικό, κατά συνέπεια, τα μόνιμα σύμβολα της λατρείας τους να είναι οι οίκοι των νεκρών: τεράστια οικοδομήματα, σύμβολα της δύναμης των διαδοχικών βασιλείων που επέζησαν τόσους αιώνες, ακόμα και όταν οι πόλεις τους είχαν ταφεί κάτω από την άμμο.

Το πιο καταπληκτικό από αυτά τα λίθινα όρη υψωνόταν στην Γκίζα, 35 χιλιόμετρα βόρεια του ανακτόρου της Μέμφιδας. Η ανέγερσή του άρχισε γύρω στο 2575 π.Χ. για να στεγάσει το νεκρό Χουφούι, φαραώ της Τέταρτης δυναστείας, που ο Ηρόδοτος ονόμασε αργότερα Χέοπα. Η κατασκευή αυτού του μνημειώδους έργου απορρόφησε σημαντικό μέρος των πόρων του βασιλείου στη διάρκεια των 23 χρόνων βασιλείας του Χέοπα. Τελικά θα αναγνωριζόταν όχι μονάχα σαν θαύμα του Χέοπα, αλλά σαν ένα από τα θαύματα όλου του κόσμου, γνωστό απλώς ως η Μεγάλη Πυραμίδα. Στην κατασκευή της χρησιμοποιήθηκαν περίπου 2.300.000 λίθινοι ογκόλιθοι, πολλοί από τους οποίους είχαν βάρος μέχρι 15 τόνους. Οι μεγάλοι ασβεστολιθικοί ογκόλιθοι της πρόσοψης είχαν συναρμολογηθεί με τέτοια τέχνη, που, μετά την τοποθέτησή τους, δεν μπορούσε ούτε μαχαίρι να εισχωρήσει ανάμεσά τους. Οι διαστάσεις της πυραμίδας ξεπερνούσαν τα πιο επιβλητικά έργα των κατοπινών αναπτυγμένων πολιτισμών. Σύμφωνα με έναν υπολογισμό, στην επιφάνεια που κατέχει θα μπορούσαν να χωρέσουν οι καθεδρικοί ναοί της Φλωρεντίας και του Μιλάνου, καθώς και του Αγίου Πέτρου της Ρώμης και του αγίου Παύλου του Λονδίνου. Κοντά σ’ αυτό το σημείο, ο Χαφρέ (Χεφρήν), γιος του Χουφούι, ανέγειρε τη δική του ογκώδη πυραμίδα. Και δίπλα της ξεπρόβαλε η αινιγματική μορφή της Μεγάλης Σφίγγας, μια λίθινη προτομή μήκους 73 μέτρων από τους γλουτούς μέχρι τα νύχια του μπροστινού ποδιού, με σώμα λιονταριού και το πρόσωπο του ίδιου του Χαφρέ. Η σφίγγα, μυθικό ζώο που λατρευόταν ως φρουρός ιερών τόπων, σμιλεύτηκε πάνω σε επιφανειακό βράχο που είχαν αφήσει οι λιθοκόποι του Χουφούι.

Το κόστος των συγκροτημάτων τω πυραμίδων του Χουφούι και του Χαφρέ ήταν υπέρογκο. Οι λατόμοι του Χουφούι εργάζονταν ακατάπαυστα επί 20 και πλέον έτη με χάλκινα κοπίδια και σκαπάνες από δολερίτη για να κόψουν από τα ντόπια λατομεία τους γιγαντιαίους ογκόλιθους που χρησιμοποιήθηκαν στα μνημεία των φαραώ.

Την ίδια περίοδο, μια στρατιά από 4000 χωρικούς εργάτες μετέφεραν στην Γκίζα κατά τη διάρκεια των 3 μηνών της πλημμύρας του Νείλου, τους μεγάλους ογκόλιθους από τα λατομεία της Τούρα και του Ασουάν στο Νείλο. Φαίνεται ότι κατασκεύαζαν στον τόπο ανέγερσης φαρδιά χωμάτινα αναχώματα για να

ανυψώσουν τους ογκόλιθους στις πλευρές της πυραμίδας. Όταν έριχναν νερό στη μέση αυτών των αναχωμάτων, δημιουργούνταν μια γλιστερή λάσπη, που βοηθούσε αποτελεσματικά τους εργάτες, οι οποίοι στέκονταν σε στεγνό μέρος, να τραβήξουν με σχοινιά από ίνες φοινικόδεντρου τους ογκόλιθους ως την οριστική τους θέση. Αυτά τα τεράστια έργα έθεταν σε δοκιμασία τη βασιλική εξουσία. Από πολιτική και οικονομική άποψη, το τίμημα της επιστράτευσης ομάδων εργατών και της συντήρησής τους ήταν πολύ υψηλό, έτσι ο διάδοχος του Χαφρέ, Μενκαουρέ – ο Μυκερίνος του Ηροδότου – περιόρισε τις διαστάσεις του δικού του τάφου. Η τελευταία από τις τρεις πυραμίδες που ανεγέρθηκαν στην Γκίζα μόλις που έφτανε στο 1/3 του μεγέθους των γειτονικών της. Αλλά ο Μυκερίνος έμεινε στην αιγυπτιακή παράδοση ως ευγενική και ευσεβής φυσιογνωμία, ενώ οι Χουφούι και Χαφρέ είχαν τη φήμη τυράννων[1,3].

Ο συμβολισμός των πυραμίδων

Το σχήμα των Αιγυπτιακών πυραμίδων θεωρείται ότι αντιπροσωπεύει τον αρχέγονο λόφο από τον οποίο οι Αιγύπτιοι πίστευαν ότι δημιουργήθηκε η γη. Αντιπροσωπεύει επίσης τις ακτίνες του ήλιου που διαχέονται στη γη και οι περισσότερες πυραμίδες είχαν πρόσοψη που αποτελούνταν από λευκό ασβεστόλιθο, γυαλισμένο, που αντανακλούσε τις ακτίνες του ήλιου με αποτέλεσμα να έχουν μια λαμπρή εμφάνιση ορατή από μακρινή απόσταση. Οι πυραμίδες συχνά είχαν ονομασίες που αναφέρονταν στο ηλιακό φως. Για παράδειγμα το τυπικό όνομα της πυραμίδας Bent στο Dahshur ήταν η νότια λαμπερή πυραμίδα (southern shining pyramid).

Είναι γενικά παραδεκτό ότι οι πυραμίδες ήταν ταφικά μνημεία υπάρχει ωστόσο μια συνεχιζόμενη διαφωνία σχετικά με τις θεολογικές αρχές που εκπροσωπούν. Μία θεωρία ισχυρίζεται ότι είχαν σχεδιαστεί σαν ένα μέσο για αναγέννηση (ανάσταση).[30]

Οι Αιγύπτιοι πίστευαν ότι η σκοτεινή περιοχή του νυχτερινού ουρανού γύρω από τον οποίο περιστρέφονται τα άστρα ήταν η φυσική δίοδος στους ουρανούς και σε μια άλλη ζωή(στον παράδεισο θα λέγαμε σήμερα). Ένας από τους στενούς άξονες που εκτείνεται από την κύρια αίθουσα του τάφου και διασχίζει ολόκληρο το σώμα της μεγάλης πυραμίδας δείχνει κατευθείαν προς το κέντρο αυτού του τμήματος του ουρανού. Αυτό υποδηλώνει ότι η πυραμίδα είχε κατασκευαστεί για να χρησιμεύσει σαν ένα μέσο για να ξεκινήσει με μαγικό τρόπο η πορεία της ψυχής του αποθανόντος Φαραώ στο βασίλειο των θεών. Όλες οι Αιγυπτιακές πυραμίδες κατασκευάστηκαν στη δυτική όχθη του Νείλου, καθώς πίστευαν ότι η πλευρά του δύοντος ηλίου σχετιζόταν με τον κόσμο των νεκρών στην αιγυπτιακή μυθολογία.[31].

ΤΑΡΙΧΕΥΣΗ ΤΩΝ ΝΕΚΡΩΝ

Η νεκρική δοξασία που επικρατεί στην αρχαία Αίγυπτο είναι η εξής: το νεκρό σώμα του αρχαίου Αιγυπτίου, μετά το θάνατο, καλείται να πραγματοποιήσει ένα μεγάλο ταξίδι. Μάλιστα, στην αρχαία αιγυπτιακή γλώσσα και γραφή η έννοια «νεκρός» δεν υφίσταται. Αντικαθίσταται από την λιγότερο απαισιόδοξη έννοια «δυτικός», και πράγματι, οι νεκρικές σωροί ταξίδευαν ως τη δυτική όχθη του Νείλου, για να

ακολουθηθούν έπειτα οι συνήθεις νεκρικές φροντίδες. Στο σημείο εκείνο, δηλαδή στη δυτική όχθη, βρίσκονται όλες οι εγκαταστάσεις, καθώς και οι άνθρωποι που καλούνται να φροντίσουν τις τύχες των νεκρών συνανθρώπων τους.
Διότι στην αρχαία Αίγυπτο ο νεκρός ταριχεύεται, στολίζεται με πολύτιμα κοσμήματα, καλλωπίζεται, εξαγνίζεται κι έπειτα θάπτεται με τα πράγματά του, και ίσως με τους δούλους και τις γυναίκες του. Το σώμα, ήδη από την νεολιθική εποχή, αν και νεκρό, διαφυλάσσεται για μια επόμενη ζωή, ελπιδοφόρα. Σκοπός των νεκρικών εφαρμογών γίνεται, όχι μόνο η διατήρηση του σκελετού, αλλά κυρίως η διατήρηση του σώματος εξ ολοκλήρου, ή μάλλον, πολλών εκ των μαλακών του ιστών.
Εισάγεται έτσι στην επιστημονική, ιατρική, ψυχολογική και αρχαιολογική ορολογία, ο όρος «ταρίχευση» ή «μουμιοποίηση». Μουμιοποίηση ανθρώπων και ζώων, διότι οι αρχαίοι αιγύπτιοι ταρίχευαν και ιερά ζώα, π.χ. τον ιερό ιέρακα (γεράκι)
Αλλά ας δούμε μία σύντομη ετυμολογία της λέξης μουμιοποίηση. Η λέξη «μούμια», μουμί-γ-ια» είναι αραβική, θηλυκού γένους ουσιαστικό. Σημαίνει «πίσσα» και «άσφαλτος», και ακριβέστερα είναι ένας συνδυασμός από πίσσα και μύρο, που τον χρησιμοποιούσαν, ακόμη και ως τον 16ο μ.Χ. αιώνα, για ιατρικούς, αντισηπτικούς σκοπούς και για την θεραπεία των καταγμάτων. Μια δεύτερη ερμηνεία της λέξης έχει να κάνει με τα κομμένα μαλλιά και νύχια από τους ζωντανούς, κατάλληλα για μάγεμα και ξόρκια. Άσχετα πάντως με την ιστορική ετυμολογία της λέξης, σήμερα μούμια σημαίνει το νεκρό, βαλσαμωμένο σώμα.
Για την μουμιοποίηση των Αιγυπτίων αντλούμε πληροφορίες από το περίφημο αρχαίο αιγυπτιακό «βιβλίο των νεκρών», από συλλογές παπύρων καθώς και από αρχαίους και παλαιότερους Έλληνες και Αιγυπτίους συγγραφείς.

Οι τεχνίτες της μουμιοποίησης, αποτελούσαν στην αρχαία Αίγυπτο μία άρτια οργανωμένη συντεχνία. Ήταν σεβαστοί από το λαό και κατείχαν ιερές δυνάμεις και εξουσία. Γνώριζαν προφανώς πολύ καλά την ανατομία του ανθρώπινου σώματος καθώς και μαντικά ξόρκια κι επωδούς. Εκεί, στη δυτική όχθη του Νείλου, υπήρχαν τα εργαστήρια της μουμιοποίησης καθώς και τα σπίτια των κρατικών αυτών τεχνιτών, μιας και βρίσκονταν στις υπηρεσίες των Φαραώ και του λαού, που ήταν σε θέση όμως να διαθέσει χρήματα και αγαθά για την ιδιαίτερη αυτή μεταχείριση του νεκρού συγγενούς.

- **Η τεχνική της μουμιοποίησης**

Δυστυχώς, ακόμα και σήμερα δε γνωρίζουμε με ακρίβεια την τεχνική της μουμιοποίησης. Υποθέσεις μόνο μπορούμε να κάνουμε, τόσο για την τεχνική διαδικασία της, όσο και για τις θρησκευτικές τελετές που τη συνόδευαν. Μάλιστα, οι θρησκευτικές αυτές διαδικασίες ήταν, για τον αρχαίο Αιγύπτιο, ίσως μεγαλύτερης σημασίας από τη χημική-τεχνική αποτελεσματικότητα. Σαφέστατα πάντως, η τεχνική μεταβαλλόταν και βελτιωνόταν με το πέρασμα του χρόνου. Στις πρώτες χρονολογικά αρχαίες αιγυπτιακές μούμιες οι τεχνίτες και ιερείς της μουμιοποίησης φαίνεται ότι δεν είχαν βρει τον τρόπο να διατηρούν την επιδερμίδα του νεκρού σε καλή κατάσταση, και να αποφεύγουν τη χαλάρωσή της. Έτσι, χάρη σε μία μέτρια τεχνική, τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του προσώπου αλλοιώνονταν και δια τούτο δεν είναι σήμερα εύκολη η ταύτισή τους με διάσημα ιστορικά πρόσωπα από τους αρχαιολόγους. Με το πέρασμα των αιώνων όμως, μία καλύτερη

τεχνική συντήρησης προσδίδει περισσότερη ατομικότητα στο αποτέλεσμα και οι ταυτίσεις γίνονται πιο εύκολες με βάση τα ατομικά χαρακτηριστικά των νεκρών και εικονογραφικά παράλληλα έργων τέχνης.
Ο αιγυπτιακός πάπυρος Ρίντ αναφέρει ότι για τη συντήρηση του νεκρού σώματος απαιτείτο το νερό της Ελεφαντίνης (=ρετσίνι), το νάτριο της πόλης Νεκχαβίτ (=άσφαλτος και πίσσα) και το γάλα της πόλης Κιμ (=αρωματικό λάδι).Ο νεκρός λοιπόν παραδίδεται στα χέρια των τεχνιτών της μουμιοποίησης. Πιθανότατα το νεκρό σώμα πλενόταν και αρωματιζόταν με αρωματικά έλαια και αλατούχες και ασφαλτούχες ουσίες, πριν ξεκινήσει η κυρίως διαδικασία. Το νεκρό σώμα, στη συνέχεια, τοποθετείται στο τραπέζι της ανατομίας, και γίνεται μικρή τομή στην αριστερή κοιλιακή χώρα, όχι μεγαλύτερη από 10 εκατοστά. Το εργαλείο της τομής είναι ένα απλό λίθινο κοφτερό εργαλείο, ενώ, ακολούθως, με ειδικό ορειχάλκινο εργαλείο το χέρι του ειδικού αφαιρεί τα εντόσθια και με τομή το διάφραγμα, τους πνεύμονες και την καρδιά. Τα εντόσθια διατηρούνταν σε τέσσερα δοχεία, ενίοτε και πολυτελή αλαβάστρινα, τα λεγόμενα ΚΑΝΩΒΙΚΑ αγγεία, παραγεμισμένα με άλμη, ή ακόμη και σε δέματα στα οποία μάλιστα συνηθέστατα τοποθετούνταν και κέρινα ειδώλια του πτηνόμορφου θεού Ώρου, ως αποτρόπαιου εναντίον του θεού Τυφώνος (Σηθ).
Έπειτα, ακολουθεί η απόπλυση του εσωτερικού του σώματος με άσφαλτο, ρητίνες, αρώματα, σόδα και μύρα. Η σόδα έχει διπλό χημικό αποτέλεσμα: από τη μία έχει αντισηπτικές ικανότητες και από την άλλη απορροφά τις ανεπιθύμητες μυρωδιές. Μετά την περιποίηση των κοιλοτήτων του σώματος και κυρίως της κοιλιακής χώρας, εγκλείονταν τα αγγεία ή δέματα μέσα στα παραπάνω. Ακολούθως, πτώμα και σπλάχνα παρέμεναν μέσα σε άλμη και νίτρο επί 40 έως 70 μέρες. Στα νεότερα χρόνια, χωρίς ραφή της κοιλιακής χώρας, οι τεχνίτες τοποθετούσαν εντός αυτής άμμο, ρητίνες, ακόμα και μικρά ειδώλια θεών. Από την αρχαιολογική σκαπάνη έχουν έρθει στο φως μούμιες γεμισμένες και με άλλα παράξενα υλικά, όπως, πηλό, πριονίδι, άχυρα, μπάλες από βαμβάκι και άλλα αρωματικά υλικά, ανάμεσα στα οποία και κρεμμύδια.
Η τύχη του περιεχόμενου του εγκεφάλου είναι σαφώς διαφορετική: με ειδικές μακρές κοπίδες , εισαγόμενες από τη μύτη, ο τεχνίτης ρευστοποιούσε τον εγκέφαλο που έτσι αυτός διέρρεε από τα ρουθούνια, καθώς οι υμένες του κατασχίζονταν. Στη συνέχεια, η κρανιακή κοιλότητα πλενόταν με νερό και κρασί και παραγεμιζόταν με ρητίνες. Κι αν αναρωτιέστε που κατέληγε το περιεχόμενο του εγκεφάλου, εκεί που στην σημερινή επιστημονική θεωρία εδρεύει η γνώση και η ευφυΐα, δεν είναι δύσκολο να καταλάβετε ότι τότε απλά κατέληγε στα σκουπίδια.
Όταν είχε περάσει το απαιτούμενο περιθώριο των ημερών, ώστε τα χημικά υλικά να λειτουργήσουν, γινόταν η περιτύλιξη του νεκρού με υφάσματα και επιδέσμους, που περιείχαν ξόρκια σε ιερογλυφική γραφή , ενώ στο μέρος της καρδιάς οι τεχνίτες και ιερείς τοποθετούσαν τον σκαραβαίο ως φυλακτό. Οι λινοί επίδεσμοι βελτίωναν ακόμη περισσότερο το αποτέλεσμα της διατήρησης, καθώς τα αντισηπτικά υλικά τους διαπότιζαν, με αποτέλεσμα να γίνονται μία μάζα με το σώμα, και να αποτρέπουν την εισχώρηση της υγρασίας και των βακτηριδίων. Πιθανότατα τα ξόρκια λειτουργούσαν αποτρεπτικά: έδιωχναν το κακό, τη σήψη, τους σκορπιούς και τα φίδια αλλά και όπλιζαν τον ίδιο τον νεκρό με μαγικές δυνάμεις ώστε να μπορεί να αντεπεξέλθει στο ταξίδι του σε μιαν άλλη ζωή.

- **Η διακόσμηση των νεκρών μουμιοποιημένων σωμάτων**

Οι αρχαίοι Αιγύπτιοι έδιναν ιδιαίτερη σημασία στην εξωτερική εμφάνισή τους, και κατά συνέπεια και στην εξωτερική εμφάνιση και στον καλλωπισμό των νεκρών τους. Η ανάγκη της περιποίησης των νεκρών έχει μια βασική αιτία: το σώμα έτσι αποκτά περισσότερη ζωντάνια, ή-αν θέλετε-ζωτικότητα. Τα νύχια των νεκρών βάφονταν κόκκινα ή χρυσά, το πρόσωπο βαφόταν με πούδρες και σκόνες, τα μάτια ζωγραφίζονταν με μολύβια και αλοιφές χρωματιστές. Συχνά στα πτώματα προστίθενται και τεχνητοί οφθαλμοί από πολύτιμα υλικά. Οι νεκροί φορούν τα πιο πολύτιμα κοσμήματά τους, και τοποθετούνται σε χρυσές σαρκοφάγους, που συχνότατα έχουν τον τύπο πλουσιότατων φέρετρων με ανθρώπινη μορφή. Το σώμα τοποθετείται σχεδόν πάντα σε ύπτια στάση μέσα στα φέρετρα-θήκες, ενώ τα χέρια σταυρώνονταν στο στήθος. Τα μαλλιά στους άντρες κόβονταν κοντά, ενώ στις γυναίκες αφήνονταν στο φυσικό τους μήκος και οι τεχνίτες τα κατσάρωναν και τα χτένιζαν περίτεχνα.

- **Οι συμβολισμοί της μουμιοποίησης**

Από την ως τώρα σύντομη αναφορά στη μουμιοποίηση ίσως βγάλατε κάποια πρόχειρα συμπεράσματα για τους συμβολισμούς της. Αρκεί εδώ να θυμηθούμε κάποια πολύ σπουδαία σημεία. Καταρχήν η καρδιά αφαιρείται και αντικαθίσταται από το μικρό, γλυπτό, πολύτιμο κομψοτέχνημα του σκαραβαίου. Ετούτο το γλυπτό έχει να κάνει με την αθανασία και με την θεϊκή εύνοια. Ο εγκέφαλος, αντίθετα από τα σπλάχνα, καταλήγει στα απορρίμματα. Ένας πάπυρος της εποχής μας δίνει τη λύση στις απορίες μας, εξηγώντας ότι η ψυχή και η πνοή μπαίνουν από τη μύτη και φτάνουν στη καρδιά και στους πνεύμονες… Η πνοή για την οποία μιλούσαν οι Αιγύπτιοι είναι κάτι το άπιαστο, είναι ίσως το πνεύμα και η πνοή της ζωής. Η ζωή η ίδια είναι γεμάτη μυστήριο και γι" αυτό πρέπει να γίνεται σεβαστή ακόμα και στον θάνατο. Για τους αρχαίους Αιγυπτίους-προσοχή!- η καρδιά είναι η έδρα της εξυπνάδας και όχι ο εγκέφαλος. Δια τούτο κακομεταχειρίζονταν, λοιπόν, το περιεχόμενό του εγκεφάλου. Όσο για τη ψυχή, είναι γνωστό ότι στην αρχαία Αίγυπτο έχει πρωταρχική σημασία. Σημαντικότατοι αρχαίοι αιγυπτιακοί θεοί την προστατεύουν, την κατακρίνουν αν πρέπει, την ζυγίζουν μετά θάνατον, τη δικάζουν. Αν καταστραφεί το σώμα, τότε καταστρέφεται και η ψυχή. Δια τούτο, δεν πρέπει να καταστραφεί το σώμα, αλλά αντίθετα να διατηρηθεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

- **Μερικά παραδείγματα μουμιοποίησης και τι μας διδάσκουν**

Η σύντομη αυτή αναφορά στη μουμιοποίηση θα κλείσει με μερικά παραδείγματα μουμιοποίησης, αρκετά ενδιαφέροντα.

Η μούμια του Σεκενέρλα-Καα, που πέθανε το 1560 π.Χ. είναι ακόμα και σήμερα αρκετά καλά διατηρημένη. Φέρει τραύμα στο φρύδι και πολλαπλά τραύματα στο σώμα, καθώς και χτυπήματα στο λαιμό. Ένα χτύπημα από πέλεκυ στο κρανίο δεν ήταν η αιτία του θανάτου, μιας και το οστό στο σημείο του χτυπήματος «έθρεψε» πράγμα το οποίο σημαίνει ότι ο δύστυχος ηγέτης έμεινε κατάκοιτος και υπέφερε ζωντανός για περίπου έναν με δύο μήνες ώσπου να ξεψυχήσει.

Η μούμια του Ραμσή του πέμπτου μας παρέχει άλλες πολύ σημαντικές πληροφορίες. Ο άνθρωπος αυτός πέθανε-όπως φαίνεται-γύρω στα τριάντα από μια αρκετά σοβαρή ασθένεια, της οποίας τα ίχνη είναι ακόμα και σήμερα φανερά στα μάγουλα και στο πρόσωπο. Ο ίδιος άνθρωπος υπέφερε και από υδροκήλη. Για να βελτιωθεί η όψη του μαυρισμένου από τις μακροχρόνιες θεραπείες προσώπου, το πρόσωπο βάφτηκε επίτηδες κόκκινο από τους τεχνίτες της ταρίχευσης.
Μια μούμια πλούσιας γυναίκας της εποχής, διατηρούμενη ακόμα και σήμερα σε πολύ καλή κατάσταση, φέρει τεχνητά όμορφα μάτια και περούκα!
Πληροφορίες για τη μουμιοποίηση και την ιατρική της αρχαίας Αιγύπτου συναντάμε στους περίφημους παπύρους των Ebers και Smith. Άλλα συμπεράσματα που πηγάζουν από τις μούμιες των αρχαίων Αιγυπτίων είναι τα ακόλουθα: η περιτομή ήταν συχνή σε όλες τις τάξεις των Αιγυπτίων, ενώ οι όγκοι ήταν συνήθεις, καθώς και οι δερματικού τύπου παθήσεις. Από την ανάλυση της χημικής σύστασης των ιστών, ακόμη και σήμερα μπορούμε να βγάλουμε σημαντικά συμπεράσματα για τις φαρμακευτικές και -ως εκ τούτου- χειρουργικές πρακτικές που ακολουθούνταν. Τα δόντια, ιστοί και οστά μας πληροφορούν επίσης για τις συνθήκες υγιεινής και διαβίωσης, αλλά και για την διατροφή της εποχής.
Άλλο στοιχείο που βρέθηκε στα δόντια των αρχαίων Αιγυπτίων -και ακόμα και σήμερα μελετάται επιμελώς στις μούμιες- είναι η καταστροφή της μασητικής επιφάνειας, η φθορά δηλαδή των δοντιών στην επιφάνειά τους. Αυτή πιθανότατα να οφειλόταν στις ιδιαίτερα σκληρές τροφές που κατανάλωναν οι αρχαίοι Αιγύπτιοι. Με απλό συλλογισμό θα μπορούσαμε να καταλήξουμε στο εξής συμπέρασμα: οι αιγύπτιοι των χαμηλών τάξεων, που κατοικούσαν στα εύφορα εδάφη του Νείλου, τρέφονταν κυρίως με χόρτα που ίσως περιείχαν ποσότητα άμμου, που με τη σειρά της προκαλούσε μικρές καταστροφές στη μασητική επιφάνεια των δοντιών. Αντιθέτως, οι μούμιες των ανώτερων τάξεων μαρτυρούν, από την παρατήρηση των δοντιών, τερηδόνες, φατνιακά αποστήματα, συσσώρευση τρυγίας (πέτρα στα δόντια, όπως λέμε). Οπωσδήποτε, η τροφή των ανθρώπων αυτών θα περιείχε περισσότερους υδατάνθρακες και σάκχαρα.
Κλείνοντας παρατίθεται μία επιγραφή που περιέχεται στον τάφο του Φαραώ Τουταγχαμών. Φαίνεται ότι οι επικλήσεις του για την αιώνια ζωή και υστεροφημία εισακούστηκαν, όταν ο ίδιος πρόσταξε να γραφτεί στο φέρετρό του η φράση: «Ω, μάνα Νουτ! Άπλωσε τις φτερούγες σου επάνω μου, σαν τα αιώνια αστέρια!» Το σώμα του, διατηρείται σήμερα, μαζί με την υστεροφημία του, σε πολύ καλή κατάσταση, χάρη στη μουμιοποίησή του.

- **Μερικά συμπληρωματικά ιστορικά στοιχεία για την ύστερη πορεία της μουμιοποίησης.**

Στην αρχαία Αίγυπτο, καθώς προείπαμε, ταριχεύονταν Φαραώ, κρατικοί υπάλληλοι, ιερείς. Ο απλός, πολύ φτωχός κόσμος, απείχε από αυτή τη μετά θάνατον διαδικασία. Στους μετά Χριστόν αιώνες οι μουμιοποιήσεις λιγοστεύουν διαρκώς, ώστε οι τελευταίες να τοποθετούνται γύρω στο 700 μ.Χ.

ΙΑΤΡΙΚΗ ΚΑΙ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ

Η Ιατρική στην αρχαία Αίγυπτο

«*Στη φλεγόμενη, από τον αφρικανικό ήλιο, κοιλάδα του Νείλου, μυριάδες δούλων εργάζονται για να αποτελειώσουν μια τεράστια κατασκευή. Επιστάτης τους, με*

εντολή του Φαραώ Ναφουϊκάρα, είναι ο ευγενής Βας-πτα. Καθώς ο Φαραώ, η «ενσάρκωση του θεού», φτάνει για να επισκεφτεί τα έργα, ο επιστάτης οργανώνει μια πολύπλοκη τελετή προς τιμή του. Στο πρόγραμμα περιλαμβάνεται η αναπαράσταση ενός επιληπτικού παροξυσμού. Ξαφνικά ο επιστάτης αφήνει μια σπαρακτική κραυγή και σωριάζεται νεκρός. Ο επικεφαλής ιατρός πιστοποιεί το θάνατο από συγκοπή της καρδιάς».

Το κείμενο που μας διηγείται το περιστατικό αυτό, είναι το πιο αρχαίο ιατρικό τεκμήριο από την αρχαία Αίγυπτο. Το τοποθετούν στις αρχές της 3ης χιλιετηρίδας π.Χ. Της ίδιας εποχής περίπου (2.600 π.Χ.) είναι μια άλλη επιγραφή, στην οποία ο Χάουι, ιατρός της αυλής (6η δυναστεία) μας απαριθμεί τις ιατρικές ειδικότητες της εποχής: οφθαλμίατρους, οδοντίατρους, παθολόγους.

ΘΕΡΑΠΕΙΕΣ ΚΑΙ ΦΑΡΜΑΚΑ

Στους παπύρους αυτούς υπάρχουν πολλά αξιοπρόσεκτα και μερικές φορές αξιοθαύμαστα πράγματα: α) οι θεραπευτικές κι ανατομικές γνώσεις των Αιγυπτίων ιατρών. β) Η επιστημονική ορολογία των παπύρων, που προϋποθέτει μακροχρόνια εξέλιξη της ιατρικής επιστήμης. γ) Μαζί με τις θεραπείες που προϋποθέτουν επιστημονική σκέψη, υπάρχουν και συνταγές με καθαρά μαγικό περιεχόμενο. Στο περιεχόμενο των παπύρων αυτών συμπυκνώνεται η παράδοση αρχαιοτάτων δεισιδαιμονιών και τα πορίσματα μακροχρονίων παρατηρήσεων σ' ένα μίγμα, απ' το οποίο δύσκολα διαχωρίζεται το επιστημονικό από το μαγικό. Άλλωστε, δεν πρέπει να λησμονούμε ότι την εποχή εκείνη, όπως και αργότερα στους ελληνορωμαϊκούς χρόνους, η ιδιότητα τού γιατρού συνέπιπτε με την ιδιότητα του ιερέα και του μάγου. Όπως και να έχει πάντως το πράγμα, πολλές από τις συνταγές αυτές προκαλούν την κατάπληξη με τη σύνθεσή τους.

ΟΙ ΑΝΑΤΟΜΙΚΕΣ ΓΝΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΑΙΓΥΠΤΙΩΝ

Τι ανατομικές γνώσεις να διέθετε άραγε ένας καλά καταρτισμένος ιατρός της εποχής; Διέθετε ένα πολύ πλούσιο λεξιλόγιο για την ανατομική της επιφάνειας του σώματος, που τη γνώριζε καλά. Για τα εσωτερικά όμως όργανα, το λεξιλόγιό του είναι πολύ φτωχό. Όταν βλέπουμε στις ιερογλυφικές παραστάσεις σπλάγχνα, πρόκειται για σπλάγχνα ζώου και ποτέ ανθρώπου. Ο αρχαίος Αιγύπτιος ιατρός γνώριζε μόνο τα οστά κι ορισμένα εσωτερικά όργανα: την καρδιά, τον εγκέφαλο, τους πνεύμονες, το στομάχι, το ήπαρ, τον σπλήνα, τους νεφρούς, τα έντερα, την ουροδόχο κύστη. Δεν υπήρχε καμιά διάκριση μεταξύ μυών ή φλεβών και αρτηριών. Γνωρίζει ότι το σύστημα των αγγείων ανήκει στην καρδιά, αλλά τίποτα περισσότερο.

ΤΑ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Τι επιτυχίες να είχαν με τις θεραπείες τους; Όσον αφορά τις εσωτερικές παθήσεις, δεν ξέρουμε τίποτα. Οι πληροφορίες μας αναφέρονται μόνο σε τραύματα και κατάγματα, ό,τι δηλαδή, ήταν ο Αιγύπτιος ιατρός σε θέση να θεραπεύσει. Τα κείμενα που διασώθηκαν είναι αρκετά για να προκαλέσουν το θαυμασμό μας. [8]

ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ

Τα πιο πρώιμα επιβεβαιωμένα παραδείγματα μαθηματικών υπολογισμών τοποθετούνται χρονικά στην προδυναστική περίοδο και αποδεικνύουν ένα πλήρως αναπτυγμένο αριθμητικό σύστημα[9]. Η σημασία των μαθηματικών για έναν μορφωμένο Αιγύπτιο υποδηλώνεται από ένα γράμμα, στο οποίο ο συγγραφέας προτείνει ένα διαγωνισμό ανάμεσα στον εαυτό του και σε έναν άλλο δημόσιο

αξιωματούχο όσον αφορά θέματα καθημερινών μαθηματικών υπολογισμών, όπως η μέτρηση των εκτάσεων της γης, η μέτρηση του εργατικού δυναμικού και ο υπολογισμός του βάρους των σιτηρών.[10]Κείμενα όπως ο μαθηματικός πάπυρος του Rhind και ο πάπυρος της Μόσχας αποδεικνύουν ότι οι αρχαίοι Αιγύπτιοι μπορούσαν να εκτελέσουν τις τέσσερις βασικές μαθηματικές πράξεις – πρόσθεση, αφαίρεση, πολλαπλασιασμό και διαίρεση – χρησιμοποιούσαν κλάσματα, υπολόγιζαν τον όγκο των αντικειμένων αλλά και των πυραμίδων και επιπλέον υπολόγιζαν το εμβαδόν ορθογώνιων, τριγωνικών και κυκλικών επιφανειών. Ήταν σε θέση να κατανοήσουν τις βασικές αρχές της άλγεβρας και της γεωμετρίας και ακόμη μπορούσαν να λύνουν εξισώσεις.[11]Το σύστημα των μαθηματικών τους συμβόλων ήταν δεκαδικό και ήταν βασισμένο σε ιερογλυφικά σύμβολα για κάθε εκθετική δύναμη από το 10 έως το ένα εκατομμύριο. Κάθε ένα από αυτά μπορούσε να γραφεί όσες φορές ήταν απαραίτητο για να προκύψει ο επιθυμητός αριθμός. Έτσι για να γράψουνε τον αριθμό 80 ή 800, το σύμβολο του 10 ή του 100 γραφόταν 8 φορές αντίστοιχα.[12]Επειδή οι μέθοδοι υπολογισμού τους δεν μπορούσαν να μεταχειριστούν τα περισσότερα κλάσματα με έναν αριθμητή μεγαλύτερου του ενός, έπρεπε να γράψουν τα κλάσματα σαν το ολικό άθροισμα επιμέρους κλασμάτων. Για παράδειγμα το κλάσμα 2/5 προέκυπτε από την πρόσθεση του 1/3 + 1/15. Ένας πίνακας τιμών που υπήρχε διευκόλυνε αυτές τις διαδικασίες.[13] Ωστόσο μερικά συνηθισμένα κλάσματα, γράφονταν με ένα ειδικό ιερογλυφικό σύμβολο. Το σύμβολο του κλάσματος 2/3 γραφόταν ως εξής : [14]

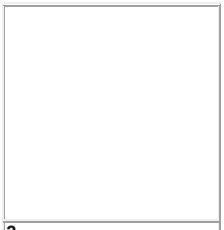

$^2/_3$
in hieroglyphs

Οι αρχαίοι Αιγύπτιοι μαθηματικοί είχαν κατανοήσει τις αρχές που διέπουν το πυθαγόρειο θεώρημα.[15] Επίσης ήταν σε θέση να εκτιμήσουν το εμβαδόν ενός κύκλου αφαιρώντας το 1/9 από τη διάμετρό του και υψώνοντας στο τετράγωνο το αποτέλεσμα: εμβαδόν $=[(8/9)D]^2= (256/81)r^2= 3.16r^2$ μία λογική προσέγγιση του τύπου πr^2. [15],[16]

Οι τέλειες αναλογίες χαρακτηρίζουν τις περισσότερες αιγυπτιακές κατασκευές, καθώς και τις πυραμίδες, και αυτό φαίνεται να είναι η συνέπεια της αρχαίας αιγυπτιακής πρακτικής του συνδυασμού ειδικής τεχνικής και αίσθησης της συμμετρίας και της αρμονίας.[17]

Η τέχνη του καλλωπισμού στην Αρχαία Αίγυπτο

Σύμφωνα με παραστάσεις από ναούς, τάφους, αλλά και από διάφορα κείμενα που έχουν σωθεί, φαίνεται ότι η τέχνη του καλλωπισμού ήταν πολύ σημαντική για τους αρχαίους Αιγυπτίους. Ο καλλωπισμός τους περιλάμβανε περίτεχνα κοσμήματα, αρωματικά έλαια, περούκες και έντονο μακιγιάζ. Ήταν πολύ καθαροί και φρόντιζαν

με προσοχή τα ρούχα τους και το σώμα τους. Όσο μεγαλύτερο κύρος είχε ένα πρόσωπο, τόσο πιο περίτεχνο ήταν το βάψιμο και το ντύσιμό του.

ΑΡΩΜΑΤΑ

Οι αρχαίοι Αιγύπτιοι έτριβαν το δέρμα τους με λάδια και αρώματα. Τα αρωματικά έλαια μαλάκωναν την επιδερμίδα και την προστάτευαν από τον ήλιο και από τις αμμοθύελλες. Ήταν πολύ σημαντικό για τους Αιγυπτίους να μυρίζουν όμορφα, επειδή η δυσοσμία του σώματος ήταν ένδειξη αμαρτίας. Για να είναι σίγουροι ότι θα μύριζαν όμορφα καθ᾽ όλη τη διάρκεια της ημέρας, τοποθετούσαν πάνω στο κεφάλι τους έναν κώνο, ο οποίος ήταν ποτισμένος με μια γλυκιά αλοιφή, που τις ζεστές νύχτες έλιωνε αργά πάνω στα μαλλιά τους. Ράντιζαν τα ρούχα τους με άρωμα φτιαγμένο από μύρο, λιβάνι και αρωματικά φυτά. Οι κυρίες μασούσαν χάπια από μέλι για να έχουν γλυκιά αναπνοή.

ΜΑΛΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΟΥΚΕΣ

Με τη χένα, που την έφτιαχναν από τα τριμμένα φύλλα ενός φυτού, έβαφαν τα μαλλιά τους. Πολλές Αιγύπτιες που ξύριζαν τα κεφάλια τους ή είχαν κοντά μαλλιά φορούσαν περούκες. Σε ειδικές περιπτώσεις οι περούκες τους είχαν πλούσιες μπούκλες ή ήταν στολισμένες με χάντρες. Η βάση ήταν ένα δίχτυ από πλεγμένες τρίχες, όπου στερεώνονταν οι μπούκλες. Τα προσκεφάλια των κρεβατιών τους κρατούσαν τον αυχένα σε σχήμα ημισελήνου. Έτσι δε χαλούσε το χτένισμα των γυναικών.

Πολλοί πίστευαν ότι οι τρίχες στο σώμα και στο πρόσωπο ήταν ανθυγιεινές. Οι γυναίκες έβγαζαν τα φρύδια τους και οι αξιωματούχοι της Αυλής συχνά φορούσαν ψεύτικες κοντές γενειάδες, αν και οι περισσότεροι άνδρες ήταν καλοξυρισμένοι. Συνήθιζαν να ξυρίζουν το κεφάλι και το κορμί τους, με μπρούντζινες λεπίδες. Οι ιερείς ξύριζαν όλο το κεφάλι τους και το σώμα. Τα κεφάλια των παιδιών ήταν ξυρισμένα. Άφηναν μόνο μια μακριά πλεχτή αλογοουρά στο πλάι, την «αλογοουρά της νεότητας».

Αν και φορούσαν όλοι περούκες, δεν ήθελαν να αποκτήσουν φαλάκρα. Για να το αποφύγουν έτριβαν το κεφάλι τους με διάφορα παρασκευάσματα, όπως κοπριά γαζέλας και λίπος ιπποπόταμου. Πίστευαν ακόμα ότι το αίμα του μαύρου ταύρου περιείχε κάτι μαγικό που εμπόδιζε το άσπρισμα των μαλλιών.

ΕΝΔΥΜΑΣΙΑ

Οι αρχαίοι Αιγύπτιοι φορούσαν ελαφριά και δροσερά ρούχα από λεπτό, άβαφο λινό ύφασμα. Τα ρούχα τους απλώς τυλίγονταν γύρω από το σώμα, για αυτό και είχαν ελάχιστες ραφές.

Οι γυναίκες στην εποχή του Αρχαίου βασιλείου φορούσαν απλό, ίσιο φόρεμα με τιράντες, φτιαγμένο από ένα ορθογώνιο κομμάτι λινό, με ραφή στη μία πλευρά. Για να μην ζεσταίνονται, χρησιμοποιούσαν πολύ λεπτά υφάσματα και δε φορούσαν εσώρουχα. Αυτό το απλό ντύσιμο δεν άλλαξε, αν και στα χρόνια του Μέσου Βασιλείου πλούσιες και φτωχές άρχισαν να φορούν κολιέ με πολύχρωμα σχέδια. Η μόδα του Νέου Βασιλείου ήταν πιο κομψή: Φορούσαν πλισέ χιτώνες με κρόσσια πάνω από το ίσιο φόρεμα.

Οι άνδρες την εποχή του Αρχαίου Βασιλείου τύλιγαν γύρω από τη μέση τους ένα λινό ύφασμα με πιέτες, που το στερέωναν με κόμπο ή με πόρπη. Στα χρόνια του Μέσου βασιλείου η μόδα άλλαξε και όλοι φορούσαν πιο μακριές και ίσιες φούστες. Το χειμώνα, όταν έκανε κρύο, φορούσαν μακριούς μανδύες. Στα χρόνια του Νέου

Βασιλείου φορούσαν περίζωμα ή ποδιά με πλισέδες (μικρές πιέτες) και κρόσσια, που ήταν πολύ της μόδας.
Το λινό ήταν πολύ διαδεδομένο ύφασμα εκείνη την εποχή, επειδή το λινάρι ευδοκιμούσε στο έδαφος του Νείλου.
Το λευκό ήταν το χρώμα της αγνότητας και τα ρούχα στα χρόνια του Αρχαίου και του Μέσου Βασιλείου ράβονταν κυρίως από λευκό, λινό ύφασμα. Έβαφαν μερικές φορές το λινό με καφέ και γαλάζιες βαφές, αλλά δε μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν άλλα, πιο ζωηρά χρώματα, όπως πράσινο και κόκκινο, επειδή χρειάζονταν ειδικό στερεωτικό για τη σταθεροποίηση του χρώματος. Στα χρόνια του Νέου Βασιλείου ανακαλύφθηκε αυτό το στερεωτικό, κι έτσι τα ρούχα έγιναν πιο ζωηρόχρωμα και τα σχέδια τους πιο περίτεχνα.

ΚΟΣΜΗΜΑΤΑ

Οι αρχαίοι Αιγύπτιοι στόλιζαν όλο τους το σώμα, φορώντας κάθε είδους κοσμήματα, από σκουλαρίκια μέχρι βραχιόλιαστους αστραγάλους.
Κοσμήματα φορούσαν όλοι: πλούσιοι και φτωχοί, άνδρες και γυναίκες, ακόμα και μερικά ιερά ζώα! Τα βαριά κοσμήματα, που στόλιζαν τα απλά ρούχα των Αιγυπτίων, ήταν ένδειξη υψηλής κοινωνικής θέσης.
Τα ακριβά κοσμήματα κατασκευάζονταν από χρυσό και ημιπολύτιμες πέτρες. Τα πιο φτηνά ήταν από γυαλί και φαγεντιανή (πορσελάνη), υλικό από τριμμένο χαλαζία ή άμμο, που το θέρμαιναν σε καλούπια και το στίλβωναν. Οι ημιπολύτιμες πέτρες ή το χρωματιστό γυαλί, «συγκρατούνταν» στη θέση τους από λεπτές μεταλλικές λωρίδες, τεχνική που σήμερα λέγεται κλουαζονέ.
Συχνά είχαν διπλή λειτουργία: ήταν στολίδια και ταυτόχρονα φυλαχτά, που προστάτευαν από κάθε κακό όποιον τα φορούσε. Ορισμένες πέτρες, όπως το καρνεόλιο, το λάπις λάζουλι και το τιρκουάζ, είχαν για τους αρχαίους Αιγυπτίους μαγικές ιδιότητες. Μαγικά μοτίβα ήταν οι μορφές των θεών. Μερικές φορές τα παιδιά φορούσαν στα μαλλιά τους ένα ψάρι-φυλαχτό, για να τα προφυλάξει από τον πνιγμό. Οι έγκυες γυναίκες φορούσαν φυλαχτά με την Τοέρις (Ταούρτ), θεά της μητρότητας, με μορφή ιππποπόταμου, για να τις βοηθήσει στη γέννα.

ΜΑΚΙΓΙΑΖ

Τα είδη για το μακιγιάζ φυλάγονταν σε όμορφες κασετίνες. Άντρες και γυναίκες μακιγιάρονταν με τον ίδιο τρόπο. Η μόνη διαφορά ήταν στα «προϊόντα βάσης» (μέικαπ) που χρησιμοποιούσαν. Οι άντρες άπλωναν σκούρο κοκκινωπό χρώμα στο πρόσωπό τους, ενώ οι γυναίκες λευκό, όπως φαίνεται κι από πολυάριθμα αγάλματα ή τοιχογραφίες. Τα βλέφαρα βάφονταν με πράσινο χρώμα, από τριμμένη μαλακή πέτρα, το μαλαχίτη, καθώς επίσης και με γαλάζιο, από ψήγματα χαλκού.
Το πράσινο περίγραμμα ή ουατζού εμφανίζεται κυρίως κατά την τέταρτη δυναστεία των Φαραώ -γύρω στο 2650 π.Χ. Εντοπίστηκε σε μορφή σκόνης ανάμεσα στα υπόλοιπα ευρήματα των ταφικών προσφορών του Ραχοτέπ. Το μαύρο περίγραμμα ή *μεσντεμέτ*-με μαλακό μολύβι κολ-εμφανίζεται έναν αιώνα αργότερα, κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Φαραώ Χέοπα. Η λέξη *μεσντεμέτ* προέρχεται από τη λέξη *σντεμ*, που σημαίνει «ακούω». Υποδηλώνεται έτσι με ποιητικό τρόπο η «ομιλία των ματιών», η βαθιά εκφραστικότητα του βλέμματος.

Οι Αιγύπτιες τόνιζαν το περίγραμμα των ματιών τους με μαύρο κολ, που το έφτιαχναν από μολυβδομετάλλευμα και νερό. Έτσι τα μάτια τους φαίνονταν μεγαλύτερα και προστατεύονταν από τον ήλιο. Τα μάγουλα και τα χείλη τα έβαφαν με κόκκινη ώχρα. Φορούσαν στα χείλη τους κόκκινη θεραπευτική αλοιφή και έβαφαν επίσης κόκκινα τα νύχια των χεριών και των ποδιών τους. Χρησιμοποιούσαν ειδικές κρέμες για να έχουν φωτεινό πρόσωπο, αλλά και για να αποφύγουν τις ανεπιθύμητες ρυτίδες. τα καλλυντικά θεωρούνταν θεραπευτικά για πολλά οφθαλμολογικά προβλήματα. Λόγω του κλίματος, οι Αιγύπτιοι υπέφεραν από πολλές αλλεργίες, όπως κριθαράκι ή επιπεφυκίτιδα, ειδικά κατά τη διάρκεια των υπερβολικά θερμών καλοκαιριών ή των πλημμυρίδων του Νείλου. Ίσως γι' αυτό στα περισσότερα καλλυντικά τους αναφερόταν η περίοδος του έτους ή το χρονικό διάστημα χρήσης – για παράδειγμα, «κατάλληλο για καθημερινή χρήση» ή «κατάλληλο για χρήση από τον πρώτο έως τον τέταρτο μήνα των πλημμυρίδων» ή «από τον πρώτο έως τον τέταρτο μήνα του καλοκαιριού»
Οι καθρέφτες ήταν απαραίτητοι για το μακιγιάζ και το χτένισμα. Ο αιγυπτιακός καθρέφτης ήταν ένας στρογγυλός, πολύ γυαλιστερός μεταλλικός δίσκος, συνήθως από μπρούντζο. Το σχήμα και η λάμψη του θύμιζε στους Αιγυπτίους το ζωοδότη ήλιο, για αυτό και οι καθρέφτες ήταν σημαντικά θρησκευτικά αντικείμενα. Στα χρόνια του νέου Βασίλειο διακοσμούσαν συχνά το πίσω μέρος του καθρέφτη με ιερά σύμβολα. [18]

ΔΙΑΤΡΟΦΗ

Αναμφίβολα, στην αρχαία Αίγυπτο τρέφονταν καλύτερα από πολλούς άλλους λαούς στον αρχαίο κόσμο. Είναι γεγονός πως η κοιλάδα του Νείλου και το δέλτα ευνοούσε την ανάπτυξη της γεωργίας και κατ΄επέκταση οι Αιγύπτιοι είχαν μία πληθώρα παραγόμενων αγαθών. Η βάση της αιγυπτιακής διατροφής τόσο για τους πλούσιους όσο και για τους φτωχούς ήταν το ψωμί και η μπύρα που συνήθως συνοδεύονταν από φρέσκα κρεμμύδια και διάφορα άλλα λαχανικά αλλά και από κρέας και ψάρια.

Εικάζεται ότι οι πλούσιοι Αιγύπτιοι είχαν δύο με τρία γεύματα την ημέρα. Ένα ελαφρύ πρωινό, ένα μεγαλύτερο γεύμα και δείπνο αργότερα το βράδυ. Το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού έτρωγε ένα απλό πρωινό που αποτελούνταν από ψωμί, μπύρα και κρεμμύδια και ένα κύριο γεύμα αργά το απόγευμα.[19] Απεικονίσεις δεξιώσεων έχουν εντοπιστεί σε τοιχογραφίες κυρίως, της εποχής και του παλαιού αλλά και του νέου βασιλείου. Συνήθως ξεκινούσαν κάποια στιγμή το απόγευμα. Οι άντρες χωρίζονταν από τις γυναίκες και κάθονταν σε διαφορετικές θέσεις εκτός αν ήταν παντρεμένοι. Ο τρόπος που κάθονταν εξαρτιόταν από την κοινωνική τους θέση. Έτσι όσοι ανήκαν στα ανώτερα κοινωνικά στρώματα κάθονταν σε καρέκλες, οι Αιγύπτιοι που ανήκαν στα μεσαία στρώματα κάθονταν σε σκαμνιά και οι φτωχότεροι στο πάτωμα. Πριν ακόμη σερβιριστεί το φαγητό, προσφέρονταν λεκάνες με νερό για το πλύσιμο των χεριών και αρώματα, άναβαν κώνους με αρωματικό λίπος για να μυρίζει ευχάριστα η ατμόσφαιρα ή για να απωθούν τα δυσάρεστα έντομα ανάλογα με την περίπτωση. Τα αφεντικά, τα νέα κορίτσια του σπιτιού, και οι υπηρέτριες σε μια δεξίωση φορούσαν επίσης στο κεφάλι άσπρο κώνο με αρωματισμένη αλοιφή. Δεν υπήρχε ευτυχισμένη μέρα χωρίς αρώματα.[7] Μοιράζονταν άνθη λωτού και στεφάνια λουλουδιών στους

συνδαιτυμόνες ενώ επαγγελματίες χορεύτριες, κυρίως γυναίκες, καλούνταν να τους διασκεδάσουν. Υπήρχαν επίσης μουσικοί που έπαιζαν άρπες, λαούτα, τύμπανα, ντέφια. Το αλκοόλ και το φαγητό ήταν άφθονο. Υπήρχαν ολόκληρα ψητά βόδια, πάπιες, χήνες, περιστέρια και κάποιες φορές ψάρια. Εκτός από το κρέας σερβίριζαν σε μεγάλες ποσότητες ψωμί, φρέσκα λαχανικά και φρούτα. Το γλυκό τους ήταν συνήθως ένα είδος κέικ με χουρμάδες και μέλι. Κατά τη διάρκεια αυτών των δεξιώσεων και των γιορτών επικαλούνταν τη θεά Άθωρ. [20] Ο τρόπος παρασκευής των φαγητών τους ήταν συνήθως το ψήσιμο, το βράσιμο αλλά και το τηγάνισμα, ενώ πολύ συχνή ήταν και η προσθήκη μπαχαρικών και βοτάνων που, επειδή ήταν εισαγόμενα και επομένως ακριβά, περιορίζονταν στα τραπέζια των πλουσίων. Διάφορα τρόφιμα, όπως τα κρέατα, τα συντηρούσαν για μεγάλο χρονικό διάστημα με αλάτισμα. Επίσης αποξηραίνανε χουρμάδες και σταφίδες για μακροχρόνια αποθήκευση. Η δε μαγιά του ψωμιού χρησιμοποιούνταν και για την παρασκευή μπύρας,[19] η οποία ήταν σημαντική πηγή μετάλλων , πρωτεϊνών και βιταμινών. Σε αντίθεση με τις περισσότερες σύγχρονες μπύρες ήταν κάπως θολή και υψηλής διατροφικής αξίας. Δεν έχουμε ιδιαίτερες πληροφορίες για συγκεκριμένους τύπους μπύρας, αν και υπάρχει μία αναφορά για ένα τύπο γλυκιάς μπύρας, χωρίς ωστόσο περισσότερες λεπτομέρειες.[19]Η μέθοδος ζυθοποιίας που εφήρμοζαν στην αρχαία Αίγυπτο χρησιμοποιείται ακόμα και σήμερα σε μη βιομηχανοποιημένες περιοχές της Αφρικής. Οι περισσότερες μπύρες ήταν κατασκευασμένες από κριθάρι και μερικές μόνο από δίκοκκο σιτάρι, ενώ δεν έχουμε πληροφορίες για τα αρωματικά που χρησιμοποιούσαν.[22]

Η προδυναστική κουζίνα διέφερε από τις μετέπειτα διατροφικές τους συνήθειες, εξαιτίας των κλιματικών αλλαγών καθώς το κλίμα της Αιγύπτου έγινε αρκετά ξηρότερο. Αρχικά υπήρχε άφθονο κυνήγι όπως αντιλόπες, γαζέλες, ιππποπόταμοι, κροκόδειλοι, στρουθοκάμηλοι, υδρόβια πτηνά και φρέσκα ψάρια και θαλασσινά. Επίσης κυνηγούσαν πρόβατα, κατσίκες, βοοειδή ακόμα και ύαινες. Ωστόσο τη δυναστική εποχή (γύρω στο 3000 π.Χ.) το διαθέσιμο κυνήγι έχει μειωθεί σημαντικά και έτρεφε κυρίως τους πλουσίους και σπανιότερα τους φτωχούς. Στη περίοδο του νέου βασιλείου υπήρξαν καινοτομίες στη διατροφή των Αιγυπτίων λόγω του εξωτερικού εμπορίου. Ρόδια και αμύγδαλα εισήχθησαν. Επίσης σε μικρότερο βαθμό εισάγονταν μήλα και βερίκοκα και την ελληνορωμαϊκή εποχή κυδώνια, αχλάδια, δαμάσκηνα, ροδάκινα, φουντούκια, καρύδια, κουκουνάρι και φιστίκια.

Το μέλι ήταν η κύρια γλυκαντική ουσία, αλλά ήταν μάλλον ακριβό. Το συνέλεγαν από την άγρια φύση, αλλά και από εξημερωμένες μέλισσες. Μια φθηνότερη εναλλακτική λύση ήταν οι χουρμάδες ή χαρουπιά ως γλυκαντική ουσία. Φυτικά έλαια παρασκεύαζαν από σπόρους μαρουλιού ή από ραπανάκι, κάρδαμο, και σουσάμι. Το ζωικό λίπος χρησιμοποιούνταν για το μαγείρεμα. Βάζα για την αποθήκευσή του έχουν βρεθεί σε πολλούς οικισμούς.

ΛΑΧΑΝΙΚΑ ΚΑΙ ΦΡΟΥΤΑ

Τα λαχανικά αποτελούσαν βασικό συμπλήρωμα στη διατροφή των Αιγυπτίων. Τα πιο κοινά ήταν τα κρεμμύδια και το σκόρδο που είχαν και ιατρικές χρήσεις. Επίσης το μαρούλι , το σέλινο, ορισμένα είδη αγγουριού, κολοκύθες και πεπόνια

εντάσσονταν στη διατροφή τους. Τα μπιζέλια, τα φασόλια, οι φακές και τα ρεβίθια, ήταν ζωτικής σημασίας πηγή πρωτεϊνών. Οι ανασκαφές που έγιναν στη Γκίζα, σε ένα χωριό εργατών, έφεραν στο φώς αγγεία που εισάγονταν από τη μέση ανατολή, τα οποία χρησιμοποιούνταν για την αποθήκευση και τη μεταφορά ελαιόλαδου ήδη από την 4η δυναστεία.[23]Τα πιο συνηθισμένα φρούτα ήταν οι χουρμάδες, και υπήρχαν ακόμη σύκα, σταφύλια (και σταφίδες), ξηροί καρποί και μούρα. [19]Τα σύκα ήταν πολύ διαδεδομένα λόγω τη υψηλής περιεκτικότητας τους σε ζάχαρη και πρωτεΐνες. Οι καρύδες ήταν ένα εισαγόμενο προϊόν που μπορούσαν να αγοράσουν μόνο οι πλούσιοι.

ΚΡΕΑΤΑ

Το κρέας προερχόταν από οικόσιτα ζώα, από κυνήγι και από πουλερικά. Τα πουλερικά ήταν πέρδικες, ορτύκια, περιστέρια, πάπιες και χήνες. Το κοτόπουλο πιθανότατα έφτασε γύρω στον 5ο με 4ο αιώνα π.Χ. αν και δεν έχουν βρεθεί οστά κοτόπουλου που να χρονολογούνται πριν από την ελληνορωμαϊκή περίοδο. Τα πιο σημαντικά ζώα ήταν τα βοοειδή, πρόβατα, κατσίκες και χοίροι (που παλαιότερα θεωρούνταν ταμπού να τρώγονται). Το βοδινό κρέας ήταν γενικά πιο ακριβό και ήταν διαθέσιμο μια ή δύο φορές την εβδομάδα και κυρίως για την προνομιούχα τάξη. Ωστόσο οι ανασκαφές που έγιναν στο χωριό των εργαζομένων στη Γκίζα, αποκάλυψε στοιχεία μαζικής σφαγής βοδιών, αρνιών και χοίρων και οι ερευνητές εκτιμούν ότι το οι εργάτες που έκτιζαν τη μεγάλη πυραμίδα, τρέφονταν με βοδινό κρέας κάθε μέρα.[24]Το πρόβειο και το χοιρινό κρέας ήταν το πιο συχνό. Τα πουλερικά τόσο τα άγρια όσο και τα οικόσιτα και τα ψάρια ήταν διαθέσιμα σε όλους. Οι εναλλακτικές πηγές πρωτεϊνών ήταν τα όσπρια, τα αυγά, το τυρί και η μπύρα. Τα ποντίκια και οι σκαντζόχοιροι επίσης τρώγονταν.[19]

ΜΟΥΣΙΚΗ

Ο ηθικολόγος Φθα- Χοτεπ συμβούλευε τους νοικοκυραίους να ικανοποιούν τους καλεσμένους ανάλογα με τα μέσα που διέθετε ο καθένας. Αξίζουν τον έπαινο του θεού και μία καλή φήμη. Γι᾽αυτό στις απολαύσεις του ουρανίσκου έπρεπε να προσθέσουν και τις απολαύσεις της ακοής. Ενώ οι καλεσμένοι έπαιρναν τις θέσεις τους έμπαιναν και οι μουσικοί με τα όργανά τους. Οι Αιγύπτιοι αγαπούσαν πάντοτε τη μουσική. Την αγαπούσαν ακόμη και πριν δημιουργηθεί οποιοδήποτε όργανο, την εποχή που δεν ήξεραν παρά να χτυπούν τα χέρια τους για να συνοδεύσουν τη φωνή. Η φλογέρα, ο βαρύαυλος, η άρπα είχαν κιόλας εμφανιστεί την εποχή των πυραμίδων. Από τη νέα Αυτοκρατορία και πέρα τα μουσικά τους μέσα σημειώνουν πραγματική πρόοδο χάρη στην επίδραση, ως ένα σημείο, των γειτονικών λαών. Οι άρπες γίνονται πιο ογκώδεις. Το ηχητικό σώμα τους διπλασιάζεται σε όγκο και οι χορδές είναι περισσότερες. Την κιθάρα την εισήγαγαν από την Ασία. Ξένοι μουσικοί παίζουν καμιά φορά μεγάλες κιθάρες που διαθέτουν πόδι. Οι φορητές κιθάρες που είναι συχνά πολύ κομψές, έχουν πέντε μόνο χορδές. Ο διπλός αυλός δεν αποτελείται πλέον από δύο καλάμια παράλληλα το ένα με το άλλο, αλλά από δύο καλάμια που σχηματίζουν οξεία γωνία. Το λαούτο ήταν ένα μικρό στενόμακρο κουτί με έξι ή οκτώ τρύπες, επίπεδο και από τις δύο μεριές. Είχε μια μακριά λαβή, στολισμένη με χρωματιστές κορδέλες, που πάνω της είχαν τεντώσει τέσσερις χορδές. Τα τύμπανα ήταν στρογγυλά ή τετράγωνα, αλλά τα χρησιμοποιούσαν κυρίως στις λαϊκές ή θρησκευτικές γιορτές. Χρησιμοποιούσαν, κατά τον ίδιο τρόπο, και τα άλλα κρουστά όργανα, τα κρόταλα και τα σείστρα, παρ᾽όλο που η θεά

Άθωρ, στην οποία τα είχαν αφιερώσει, υπήρξε θεά των συμποσίων, αλλά και της μουσικής. Τα κρόταλα, στην αιγυπτιακή γλώσσα *μενάτ,*ήταν φτιαγμένα από δύο όμοια πλακίδια από ελεφαντόδοντο ή ξύλο, που τα κρεμούσαν σε κάποιο περιλαίμιο. Τα σείστρα αποτελούνταν από ένα κεφάλι της Άθωρ τοποθετημένο πάνω σε μία λαβή. Στη στεφάνη υπήρχαν δύο μακριές μεταλλικές προεξοχές, ανάμεσα στις οποίες τέντωναν μεταλλικά σύρματα που περνούσαν μέσα από μικρά επίσης μεταλλικά κύμβαλα. Κουνώντας τα σείστρα μπορούσαν να παράγουν μακρόσυρτους και βραχείς ήχους, πολύ κατάλληλους για να συνοδεύσουν το τραγούδι ή για να του δίνουν ρυθμό. Τα κρόταλα αντιστοιχούσαν με τις σημερινές καστανιέτες. Οι τραγουδίστριες μπορούσαν ακόμη να συνοδεύουν το τραγούδι τους με το ρυθμικό χτύπημα των χεριών τους. Τα παλαμάκια είχαν και μαγικές ιδιότητες καθώς θεωρούσαν ότι κρατούσαν μακριά τους δαίμονες.[25] Ο χορός συμπλήρωνε τα θεάματα. Καμιά φορά, κάποια ακροβάτιδα έπαιρνε μέρος στη διασκέδαση. Έγερνε το κορμί της προς τα πίσω και άφηνε τα μαλλιά της να απλώνονται κάτω. Οι τραγουδιστές αυτοσχεδίαζαν στην ανάγκη στίχους για να υμνήσουν την απλοχεριά του οικοδεσπότη ή την καλοσύνη των θεών. «…η τελειότητά του είναι μέσα σε όλες τις καρδιές… Ο Φθα το έκανε αυτό με τα ίδια του τα χέρια για να ευχαριστήσει την καρδιά του. Τα κανάλια είναι γεμάτα από καινούριο νερό. Η γη πλημμυρίζει από την αγάπη του.»[7]

ΙΕΡΟΓΛΥΦΙΚΑ

Τα πάντα, από την καθημερινή ρουτίνα των μεγάλων νοικοκυριών ως τη γεωργική παραγωγή, καταγράφονταν συστηματικά. Όπως και στη Σουμερία, αυτή η ανάγκη επέβαλλε την προσφυγή στη γραφή. Η Αίγυπτος επηρεάστηκε αναμφίβολα από τα πρωτοποριακά επιτεύγματα της μεσοποταμιακής κουλτούρας. Αλλά οι Αιγύπτιοι έβαλαν και στη γραφή τη δική τους συντηρητική σφραγίδα. Και ενώ οι Σουμέριοι πέρασαν σχετικά γρήγορα από τα εικονογράμματα στους σφηνοειδείς χαρακτήρες, οι Αιγύπτιοι συνέχισαν να χρησιμοποιούν κομψούς χαρακτήρες που παρίσταναν ζώα, αντικείμενα, τόπους, ανθρώπους- καθώς και μέρη τους. Μερικά από αυτά τα σύμβολα αντιπροσώπευαν πράγματα ή ιδέες. Άλλα αντιπροσώπευαν ήχους. Κομψά αλλά κάπως άβολα στη χρήση, αυτά τα μορφικά ιερογλυφικά, που άρχισαν να τα γράφουν γύρω στο 3300 π. Χ., χρησιμοποιήθηκαν σε όλη την ιστορία της δυναστικής Αιγύπτου στις μνημειακές επιγραφές. Σύντομα όμως υιοθετήθηκε για καθημερινή χρήση μια πιο πυκνή και πιο ρέουσα γραφή που ονομάστηκε ιερατική και διευκόλυνε πολύ το έργο των γραφέων. Στη διάδοση της αιγυπτιακής γραφής συνέβαλε σημαντικά ο πάπυρος, καλάμι που αφθονούσε στο Νείλο. Κατασκευαζόταν μονάχα στην Αίγυπτο και αποτελούσε ένα από τα κύρια εξαγώγιμα προϊόντα της χώρας. Η γραφή χρησιμοποιούνταν αρχικά κυρίως για την καταγραφή των ονομάτων των βασιλέων και την καταχώριση των σημαντικών γεγονότων [3]

Αν και σε κάποια έκταση η γραφή αυτή χρησιμοποιήθηκε αργότερα ως πρότυπο κατά τη δημιουργία άλλων εικονιστικών γραφών, όπως π.χ. των Χετταίων και των Κρητών, αποτελεί ακόμη πρόβλημα. Επίσης, αμφισβητείται ακόμη αν είχε επίδραση στην εφεύρεση της φοινικικής αλφαβητικής γραφής, την οποία παρέλαβαν κατόπιν οι Έλληνες και την χρησιμοποίησαν για να αποδώσουν τη γλώσσα τους αφού προηγουμένως έπλασαν ορισμένα σημεία για την απόδοση των φωνηέντων.[1]

ΕΜΠΟΡΙΟ

Οι αρχαίοι Αιγύπτιοι οργάνωσαν σημαντικές εμπορικές αποστολές στο εξωτερικό. Σε αντίθεση με τη Μεσοποταμία, όπου το εμπόριο πέρασε από νωρίς στα χέρια μιας τάξης εμπόρων, η λέξη δεν εμφανίζεται στην Αίγυπτο πριν από τη 2η χιλιετία. Το εξωτερικό εμπόριο βρισκόταν ολοκληρωτικά στα χέρια του Φαραώ, που οργάνωνε βασιλικές αποστολές για να αποκομίσει κέρδη. Εμπόρευμα περιζήτητο από τους υπαλλήλους του βασιλιά ήταν η ξυλεία, που τη χρησιμοποιούσαν κυρίως για έπιπλα ή για την ανέγερση επαύλεων των ευπόρων και η οποία εισαγόταν. Από τα πρώτα χρόνια του βασιλείου, διεξαγόταν ζωηρό εμπόριο ξυλείας με την αρχαία εμπορική πόλη της Βύβλου, στην ακτή του Λιβάνου. Οι πρώτοι κορμοί πρέπει να έφτασαν στην Αίγυπτο με ξένα πλοία, καθώς οι Αιγύπτιοι δεν είχαν την αναγκαία ξυλεία για να ναυπηγήσουν ποντοπόρα σκάφη. Ενώ οι αιγύπτιοι ήταν οι πρώτοι και καλύτεροι ναυτικοί του κόσμου, έχοντας αποκτήσει μεγάλη εμπειρία στο Νείλο, δεν υπάρχουν ενδείξεις ότι επιδόθηκαν στα ναυτικά ταξίδια πριν από την 4η δυναστεία, οπότε ο Σνεφρού ναυπήγησε γύρω στα 60 εμπορικά πλοία. Σύντομα εμπορικοί στόλοι ταξίδευαν προς τη Βύβλο. Για άλλους πόρους οι φαραώ στράφηκαν νότια, προς τη Νουβία, μια περιοχή πλούσια σε χρυσό, ελεφαντόδοντο, έβενο και δέρματα ζώων.

Μία από τις πιο φιλόδοξες εμπορικές αποστολές ήταν προς το βασίλειο που οι Αιγύπτιοι γραφείς ονόμαζαν Πουντ, στην ακτή της ανατολικής Αφρικής, κοντά στη σημερινή Σομαλία. Για να φτάσουν στο Πουντ – γη λιβανιού, μύρου και άλλων αρωματικών ρητινών – τα καραβάνια έπρεπε να κάνουν μια οκταήμερη διαδρομή μέσα από τη λεγόμενη Ανατολική Έρημο, από την Κόπτο στον Άνω Νείλο ως την Ερυθρά θάλασσα. Εκτός από τα άλλα οι στρατολογημένοι της αποστολής έπρεπε να κουβαλούν τα τμήματα ενός λυόμενου πλοίου που θα τους οδηγούσε νότια, κατά μήκος της αφρικανικής ακτής. Ο επικεφαλής μιας τέτοιας αποστολής περιγράφει αυτό το μαρτύριο, χρησιμοποιώντας τη συνηθισμένη στερεότυπη γλώσσα των αναφορών των Αιγυπτίων υπαλλήλων: «ο κύριος μου με διέταξε να στείλω ένα πλοίο στο Πουντ για να φέρει φρέσκο μύρο. Ξεκίνησα με στρατό 3000 ανδρών. Καθημερινά έδινα στον καθένα μια δερμάτινη φιάλη, δύο δοχεία νερό και 20 φέτες ψωμί. Κατόπιν έφτασα στην Ερυθρά θάλασσα, συναρμολόγησα το πλοίο και το απέστειλα». Στη Μεσόγειο εξάλλου τα αιγυπτιακά πλοία προσκόμιζαν πλούτη στο βασίλειο με πιο ειρηνικά μέσα, επεκτείνοντας εδραιωμένες από παλιά εμπορικές συναλλαγές με τη Βύβλο και άλλα κέντρα της Παλαιστίνης και δημιουργώντας νέους εμπορικούς δεσμούς με τον ανθηρό τότε μινωικό πολιτισμό της Κρήτης. Έτσι οι Αιγύπτιοι εξασφάλιζαν μια σταθερή εισροή πολύτιμων αγαθών, όπως ξυλείας και ελαιόλαδου, που τα αντάλλασσαν με τα πλεονάσματά τους σε λινάρι, πάπυρο, παστά ψάρια, δέρματα βοδιών, αλάβαστρο και χρυσό.[3]

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Κατά τη δεύτερη χιλιετία αυξάνει η σημασία της Ανατολής για την ιστορία της Ελλάδος, πρώτα – πρώτα εξ᾽αιτίας των σχέσεων της ανατολής με την Κρήτη, που γίνονται συνεχώς στενότερες, και έπειτα επειδή η Κρήτη επιδρά με την σειρά της στην Ελλάδα. Η σημασία της ιστορίας της Ανατολής για την ιστορία της Ελλάδος φαίνεται ακόμη και από το ότι απόλυτες χρονολογίες για τα κρητικά, όπως επίσης τα μυκηναϊκά ευρήματα ήταν δυνατό να βρεθούν μόνο με βάση τη χρονολογία των

Φαραώ, που είναι γνωστή (χάρη σε χρονολογικά στοιχεία σχετικά με τον αστέρα του Σώθιος) από το 2000 περίπου π.Χ. Από την παρατήρηση των στρωμάτων στα οποία ανήκουν τα διάφορα ευρήματα θα ήταν αδύνατο να βρεθούν οι χρονολογίες αυτές.

Επίσης έχει αναμφισβήτητα διαπιστωθεί- χάρη σε κρητικά ευρήματα στην Αίγυπτο και αιγυπτιακά στην Κρήτη- ότι κατά την εποχή εκείνη υπήρχαν μεταξύ των δύο χωρών αρκετά ανεπτυγμένες εμπορικές σχέσεις. Από την εποχή της 12^{ης} δυναστείας υπήρχαν επίσης μεταξύ Αιγύπτου και Κρήτης και αλληλεπιδράσεις στην τέχνη.[1]Ο αιγυπτιακός πολιτισμός λοιπόν υπήρξε ένας από τους σημαντικότερους πολιτισμούς που αναπτύχθηκαν στην ανατολική λεκάνη της μεσογείου. Το ιδιαίτερο κλίμα της περιοχής και φυσικά ο Νείλος με τις πλημμύρες του και την ανάγκη για άρδευση επέτρεπε ένα γεωργικό πλεόνασμα και καλλιεργούσε το πνεύμα της συλλογικής πειθαρχίας του θάρρους και της επινοητικότητας, παράγοντες απαραίτητους για την εξέλιξη του πολιτισμού.